

Marin Srakić

(*Đakovačko-osječka nadbiskupija, Đakovo*)

DR. IVAN KRAPAC – BISKUP DOBROTVOR I GRADITELJ SJEMENIŠTA (1910.-1916.)

UDK 262.12 Krapac, I.
378.62(497.5 Đakovo)(091)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 4. 8. 2016.

Nakon smrti biskupa Josipa Jurja Strossmayera Bosanska i Srijemska biskupija bila je pet godina bez biskupa, što se loše odrazilo na život klera i vjernika. Konačno, nakon pet godina čekanja, njegovim nasljednikom imenovan je dr. Ivan Krapac, pomoćni biskup zagrebački. Iako zbog njegove pripadnosti mađaronskoj stranci neki tu vijest u prvi mah nisu rado prihvatili, Đakovo ga je svečano dočekalo, a on se vrlo brzo uživio u svoju službu i tako opravdao svoje imenovanje. Po naravi je bio blag, a prema svima, naročito prema potrebitima, darežljiv. Za vrijeme svoje službe u Đakovu darivao je, gradio i obnavljao. Izgradio je lijepu zgradu Bogoslovnog sjemeništa, koju zbog izgleda i stila nazivaju „Hotel Krapac“, iznutra obnovio biskupski dvor, a iznutra i izvana gospodarske zgrade, napose zgradu ergele lipicanaca, koja po njemu nosi ime „Ivan-dvor“. Pobrinuo se i za dolično uzdržavanje kapelanâ i nemoćnih svećenika. Svećenici su ga cijenili, a vjernici poštovali. Njegova darežljivost posebno je došla do izražaja za vrijeme Prvoga svjetskog rata, u brizi iskazanoj prema ranjenicima. Nažalost, po završetku Prvoga svjetskog rata galopirajuća inflacija progutala je većinu njegovih zaklada i darovnica. Krapac je umro mjesec dana prije svog zlatnog jubileja, tj. 50. obljetnice svećeničke službe. Stota obljetnica njegove smrti bila je lijepa prigoda da se o njemu progovori onako kako je zaslužio.

Ključne riječi: Ivan Krapac, Strossmayer, biskupski licej i dječjačko sjemenište, bogoslovno sjemenište, sedisvakancija, pomoćni biskup, dobrotvor, Prvi svjetski rat.

Sacra crux – sit mihi lux

(Sveti Križ neka mi bude svjetlo)

Uvod

Dana 15. srpnja 2016. navršilo se sto godina od smrti dr. Ivana Krapca, bosanskog ili đakovačkog i srijemskog biskupa, prvog nasljednika biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Bio je biskup Bosanske i Srijemske biskupije od 9. lipnja 1910. do 15. srpnja 1916. godine, dakle svega šest godina. U odnosu na dvojicu biskupa, tj. Josipa Jurja Strossmayera i Antuna Akšamovića, od kojih je prvi upravljao biskupijom pedeset i pet, a drugi trideset godina, o osobi i djelu biskupa dr. Ivana Krapca malo se govorilo i pisalo, vjerojatno i zbog kratkoće njegova biskupovanja. Spominju ga tek neki njegovi rijetki prijatelji, kao npr. Iso Kršnjavi, te politički protivnici, npr. dr. Ivo Ribar, Antun Radić i dr. U novinama tadašnjeg vremena dr. Ivan Krapac prikazan je u „crno-bijeloj“ tehnici, tj. ili ga hvale ili neobjektivno kude. Međutim, on je u tih šest godina za biskupiju učinio mnogo dobra i zato je zavrijedio da se o stotoj godišnjici njegove smrti o njemu piše i govori objektivno, tj. *sine ira et studio* – „bez srdžbe i naklonosti“. Mnogi ga promatraju gotovo isključivo kroz njegovu političku ili stranačku opredijeljenost, tj. njegovu pripadnost unionističkoj, odnosno tzv. „mađaronskoj“ stranci, često zanemarujući ono dobro što je učinio ne samo Đakovačkoj biskupiji, nego Crkvi općenito i hrvatskom narodu.¹

U ovom radu korišteni su dokumenti arhive Apostolske nuncijature u Beču, koji su pohranjeni u Vatikanskom tajnom arhivu, zatim dokumenti iz fondova Nadbiskupijskog arhiva u Đakovu, kao što su fond Krapčev Prezidijal, fond Stolnoga kaptola, fond Duhovnog stola, odnosno Biskupskog ordinarijata, te fond Bogoslovnog sjemeništa. Mnogi podatci nalaze se u *Glasniku biskupija bosanske i srijemske* (u daljnjem tekstu *Glasnik*), u *Katoličkom listu* te u nekim svjetovnim listovima i novinama. Konzultirane su arhive nekih župnih ureda i zabilješke svećenika prigodom imenovanja, njegovih kanonskih pohoda župama i, konačno, prigodom smrti. Nakon opisa petogodišnje sedisvakancije želim se ovdje kratko osvrnuti na njegovo podrijetlo, obitelj, završeno školovanje, stranačku pripadnost i djelatnost, službe prije imenovanja za đakovačkog biskupa, zatim na svečani doček i intronizaciju, kanonske pohode i događanja vezana uz Prvi svjetski rat, rad na liturgijsko-pastoralno-duhovnom području, pripremu na svećenički jubilej i, konačno, smrt i ukop.

¹ Ivan Ribar, „Đakovo nekada (Moje uspomene iz đakovačke prošlosti)“, *Đakovački list* (Đakovo) 1/21 (1953), 3.

Biskupija – pet godina bez biskupa (1905. – 1910.)

Moglo se očekivati da će se teško naći kandidat koji bi bio prikladan naslijediti velikog biskupa Strossmayera, ali nitko nije mogao ni pomisliti da će stolica đakovačkih biskupa ostati nepopunjena punih pet godina. Dogodilo se to iz više razloga, a jedan od njih bila je napetost između bečkog dvora i Svete Stolice do koje je došlo zbog proglašenja dogme o papinskoj nepogrešivosti (1870.). Otada je Habsburška Monarhija sve više zanemarivala obveze koje je prihvatila Konkordatom iz 1855. godine, dok nije 1874. zanemarila Konkordat u cjelini. Zadržala je samo pravo (ili apostolsku povlasticu) na temelju kojega je car i kralj imenovao biskupe i druge crkvene prelate, a tek nakon toga papa je ratificirao carsko imenovanje. Do još veće napetosti došlo je nakon što je papa Pio X. svojom apostolskom konstitucijom *Commisum nobis*² dokinuo pravo veta svjetovnim poglavarima prigodom izbora vrhovnog svećenika, a poznata je činjenica da je upravo Pio X. bio izabran za papu na osnovi veta što ga je uložio car Franjo Josip I. na konklavama održanima 4. kolovoza 1903. Nakon nepune dvije godine od proglašenja spomenute konstitucije, tj. 8. travnja 1905., umro je biskup Strossmayer. I kralj i Zemaljska vlada (dalje: Vlada) odgađali su imenovanje biskupa i zbog toga što je za vrijeme sedisvakancije najveći dio prihoda od biskupskih dobara išao u prilog državi, odnosno u korist vjerozakonske zaklade. Naime, ti su se prihodi dijelili na tri dijela: za sjemenište, za najnužnije funkcioniranje biskupije, a treći, najveći dio išao je u kasu vjerozakonske zaklade, kojom je raspolagala Vlada. Prema tome, Vladi je bilo stalo da odgađanjem imenovanja vjerozakonska zaklada ubere što više prihoda. Konačno, Vlada je primjenom prava imenovanja biskupa nadzirala Crkvu, zato je insistirala da za biskupe postavi svoje „režimske“ ljude. Taj je razlog posebno vrijedio za imenovanje nasljednika biskupa Strossmayera.

Za vrijeme sedisvakancije, ili ispražnjenja đakovačke biskupske stolice, biskupskom nadarbinom upravljala je tzv. *interkalarna uprava* od tri člana, izabrana od Stolnog kaptola i Vlade. Kaptol je imenovao upraviteljima biskupskih dobara gosp. Šimu Čaćinovića, ravnatelja biskupskog vlastelinstva, i kanonika Stolnoga kaptola đakovačkoga Marka Šajnovića, a Vlada je od svoje strane imenovala dr. Milana Novaka, odjelnog savjetnika. Prema tadašnjim propisima, imali su se interkalarni dohodci uplaćivati u tzv. religiozni fond, ili u vjerozakonsku zakladu, nakon što se od njih odbilo ono *što je bilo potrebno za upravu (funkcioniranje) dijeceze*. Dva člana, koja je odabrao Kaptol, bila su odgovorna za biskupijska dobra *in solidum*, tj. zajedno s onim upraviteljem kojega je odabrala Vlada, a o svojoj su upravi trebali položiti račun biskupu koji bude zasjeo na ispražnjenu stolicu. Treći član uprave, kojega je imenova-

² Papa Pius X., „Constitutio de civili Veto seu exclusiva uti vocant in electione Summi Pontificis“, *Glasnik biskupija bosanske i srijemske* (dalje: *GBBS*) 37 (1909), br. 6, 43-44.

la Vlada, imao se naročito brinuti za to da se *ostatak* interkalarnih dohodaka redovito otprema religioznom fondu. Dvojica interkalarnih upravitelja koje je Kaptol odabrao određivala su, zajedno s kapitularnim vikarom, koje se potrebe dijeceze imaju namiriti iz interkalarnih dohodaka.³

S vremenom se pročulo da su dohodci đakovačkog biskupskog dobra, od 8. travnja 1905. do lipnja 1908. godine, iznosili *jedan milion i četiristo tisuća kruna (1.400.000 kruna)*. Taj novac Vlada nije trošila samo za religiozne, nego i za neke druge svrhe, postupajući samovoljno i protuzakonito, kako je htjela. U javnost je prodrla i vijest da je Vlada od tog novca nabavila *brod za nautičku školu*. U isto vrijeme, sredstva namijenjena za đakovačko sjemenište nisu bila dovoljna ni za njegovo uzdržavanje, a kamoli za popravak stare sjemenišne zgrade. Uredništvo *Glasnika* uočilo je to i podiglo glas:

„U dijecezi se sve više čuju nezadovoljni glasovi mlađeg svećenstva, kojima nisu dohoci nikako uređeni. Slabi dohoci kapelana upravo je jedan od glavnih razloga, zašto nam manjka svećenički podmladak. I nemoćišni fond, čeka, da se umnoži. Po srijedi su i pitanja uređenja župa i župskih dohodaka. [...] Mi dižemo svoj glas i prosvjeduemo u ime našeg klera za ovu zloporabu crkvenog novca. Ovo bilježimo i predajemo javnosti i za to još, da budući biskup potraži račun od onih koji su u prvom redu odgovorni zato, što se biskupski dohodci đakovačke biskupije u vrijeme interkalara nisu trošili onako, kako to zakon i pravda iziskuje.“⁴

Na to su se oglasile *Narodne novine*, koje su potvrdile da je brod doista kupljen iz tog fonda, ali da je Vlada taj novac od religioznog fonda „samo posudila“. U međuvremenu su časne sestre Sv. Križa zamolile Vladu da im iz tog fonda pomogne u gradnji samostana i crkve u Đakovu, ali je njihova molba odbijena, uz napomenu da nema novaca. Biskupija je zamolila da se novcem iz religioznog fonda pomogne restauracija crkava u Moroviću i Gorjanima, ali su i te molbe odbijene. Na to je uredništvo *Glasnika* komentiralo: „Vlada ima sredstava da pomogne patrijaršiji karlovačkoj iz tog fonda, premda se govorilo općenito, da je taj fond, još za Khuenovih vremena ispražnjen!“⁵ Na pisanje *Glasnika* reagirala je i sama Vlada obrazlažući trošak za školski brod. Uredništvo je u ime Biskupije odgovorilo da se Vlada ne ponaša odgovorno prema vlasništvu jedne ustavne države kao što je Hrvatska. O tom su slučaju pisale i druge, strane novine, npr. austrijske i francuske.⁶

³ „Interkalarni dohotci naše biskupije“, *GBBS* 36 (1908), br. 10, 80.

⁴ „Interkalarni dohotci naše biskupije“, 80.

⁵ „Narodne novine i interkalarni dohotci“, *GBBS* 36 (1908), br. 11, 88.

⁶ Usp. „Vladina izjava o našim vijestima o školskom brodu; Naša vijest o interkalarnim dohotcima u stranom svijetu“, *GBBS* 36 (1908), br.13, 103.

Četiri godine sedisvakancije i interkalarni dohodci bili su povod da se uredništvo *Glasnika* ponovno oglasi, najprije s pitanjem u koje bi se biskupijske svrhe ti dohodci trebali namijeniti. Sjemenišna uprava zamolila je Vladu da podmiri deficit uzdržavanja sjemeništa, ali ona to nije učinila. Vlada je zamoljena i da pomogne obnovu sjemenišne zgrade, koja je izgledala „kao da je topničkoj navalii izložena bila“,⁷ ali ona ni to nije prihvatila.

Kad su svećenici i puk smatrali da će se biskupska stolica đakovačkih biskupa brzo popuniti, neke hrvatske novine počele su objavljivati i komentirati članak preveden iz mađarskog lista *Alkotmány* (Ustav), u kojem je autor, pišući o Đakovačkoj biskupiji i ispražnjenoj biskupskoj stolici đakovačkih biskupa, predložio da se ona dokine, „jer đakovačka biskupija nema nikakva prava na svoju egzistenciju“, pa predlaže da se, prema tobože povijesno ustanovljenim činjenicama, pitanje Đakovačke biskupije riješi tako da se jedan njezin dio pripoji mađarskim, a drugi Vrhbosanskoj biskupiji, a posebna stolica đakovačkih biskupa jednostavno dokine. Na to je uredništvo *Glasnika* odgovorilo da je ovaj članak pisan pod utjecajem mađarskog šovinizma i da to ništa nije novo. Naime, često se isticalo i naglašavalo da su slavonske županije mađarski teritorij, pa je tako i biskupija na tom području tek dio mađarskih biskupija. Šovinstičke želje naših susjeda išle su za tim da s lica zemlje izbrišu hrvatski narod i naš živalj pretope u Mađare. Neki nagađaju da je članak napisan u našoj biskupiji i da ga je pisao član biskupijskog klera. U svome komentaru uredništvo *Glasnika* istaknulo je da su prošle već četiri godine otkako je biskupija bez redovitog ordinarija i počelo se nagađati tko će sjesti na biskupsku stolicu iza pokojnog biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Isticala su se razna imena, među njima i imena onih koje je Sveta Stolica otpočetka odbila kao nesposobne. Uredništvo je umirivalo puk i svećenike tvrdnjama da Sveta Stolica misli na našu biskupiju i kazalo da je Sveti Otac obećao kako će Đakovačkoj biskupiji dati pastira po Srcu Isusovu, zato ne treba nasjedati na kojekakve glasine.⁸

Za trajanja sedisvakancije značajnu ulogu imao je dijecezanski list *Glasnik*, koji je u teškoj situaciji naše Crkve čuvao duh biskupijskog zajedništva, pozivao na molitvu i podržavao nadu da će Gospodin sve privesti k sretnom svršetku. U pogledu rješenja pitanja Đakovačke biskupije bio je glasnogovornik koji je naglas govorio ono što su drugi mislili, ali nisu imali mogućnosti ili hrabrosti to iznijeti na vidjelo. On je otvoreno pisao da se svjetovna vlast, na čelu s apostolskim carem i kraljem i s hrvatskom vladom, prema Đakovačkoj biskupiji odnosi maćehinski, da poput pijavice crpi materijalnu korist ne mareći previše što biskupija bez svoga pastira sve više propada, a razmišlja samo

⁷ „Pro domo sua“, *GBBS* 36 (1908), br.12, 89-92.

⁸ Usp. „Popunjenje bisk. stol. đak. biskupije“, *GBBS* 37 (1909), br. 5, 40.

kako da na biskupsku stolicu postavi svoga čovjeka, pokorna vlastima, što je sve vodilo prema rasulu biskupije.⁹

O četvrtoj obljetnici smrti Josipa Jurja Strossmayera uredništvo *Glasnika* objavilo je uvodnik u obliku *osmrtnice*, u kojoj stoji da biskupija već pune četiri godine plače za svojim velikim i nezaboravnim pastišom. Pastirska stolica još nije popunjena. Koga da se krivi? Kome da se obrati? Svi znaju da vrhovni pastir želi što prije popuniti đakovačku biskupsku stolicu, ali sa strane svjetovne vlasti nailazi na zapreke. Biskupiji je preostalo jedino da moli. Uredništvo piše: „Biskupija će biti potpuno utješena tek kada na biskupsku stolicu zasjedne muž odlučan i čvrste volje, pun duha Kristova, čista neporočna života, zadahnut apostolskim oduševljenjem, koji će sav kler naš i puk pravovjerni privnuti k očinskom svom srcu, koji će sav život svoj posvetiti obnovi i napretku kršćanskom naših dijeceza.“¹⁰ Kroz to vrijeme biskup Anđelko Voršak, kao kapitularni vikar, časno je i odgovorno vodio biskupiju, ali, dakako, s ograničenim ovlastima.

Kandidati za đakovačkog biskupa

Za vrijeme petogodišnje sedisvakancije bilo je prijedloga i pokušaja da se pronađe kandidat za đakovačku biskupsku stolicu. Prijedlozi su dolazili s dviju strana, jedni iz Đakova, a drugi iz Zagreba. I Đakovo i Zagreb očekivali su rješenje iz Beča; Đakovo od bečke nuncijature, a Zagreb od carskog dvora. Đakovački svećenici, okupljeni oko Stolnoga kaptola i *Glasnika*, očekivali su da Papa imenuje biskupa iz njihovih redova, a Vlada i političke stranke znali su da prvi korak ovisi o kralju. Tih godina u pitanju su bila i druga (nad)biskupska sjedišta u Hrvatskoj, npr. u Zagrebu je nadbiskup Juraj Posilović bio u podmakloj dobi, a trebalo je popuniti biskupske stolice u Senju i Križevcima.

Uredništvo *Glasnika* izvijestilo je javnost da Stolni kaptol đakovački požuruje imenovanje biskupa, ali bez uspjeha. Doista, Gabriel Babić, veliki prepošt Stolnoga kaptola đakovačkoga, u jednom dopisu pisanom 26. travnja 1906. godine zamolio je u ime cijeloga klera Apostolsku nuncijaturu da se Srijemska stolica više ne ostavlja bez pastira. Prema mišljenju Stolnoga kaptola, prikladni kandidati bili bi: mons. Josip Stadler, nadbiskup vrhbosanski, dr. Antun Bauer, profesor teologije Sveučilišta u Zagrebu, dr. Ivan Bujanović, svećenik Đakovačke biskupije i profesor na istom sveučilištu, te franjevac P. Rafael Rodić.¹¹ U dopisu od 5. ožujka 1908. godine što ga je apostolski

⁹ Usp. „Naš kaptol i biskupska stolica“, *GBBS* 37 (1909), br.21, 167.

¹⁰ „Josip Juraj Strossmayer“, *GBBS* 37 (1909), br. 7, 49.

¹¹ Usp. Vatikan – Archivio Nunziatura di Viena (dalje: VAT - ANV), B. 726, fasc. 9, f. 337r. - N. 2164 - 26. travnja 1906.

nuncij u Beču uputio kardinalu Merryju del Valu, državnom tajniku, stoji da se prepošt Đakovačkog stolnog kaptola još 1906. godine obratio Svetom Ocu i zamolio ga da (đakovačkim) biskupom imenuje mons. Stadlera i da mu je kardinal naredio da provjeri kako bi se to imenovanje moglo postići. Nuncij je dopisom od 26. travnja 1906. br. 2164 izvijestio kardinala da je ova Vlada apsolutno isključila Stadlera kao kandidata, jer, tvrdi, da ne želi Đakovu dati novoga Strossmayera. Općenito je bilo poznato da su Strossmayer i Stadler bili veliki prijatelji, a kad su Mađari tražili da se Bosna poveže s Ugarskom, Stadler je jasno zastupao stav da se Bosna poveže s Hrvatskom. To se nije uklapalo u politiku Habsburške Monarhije, zato nije dolazilo u obzir da on bude imenovan đakovačkim biskupom.¹² U drugom izvještaju Svetoj Stolici iz 1907. godine sam je nuncij isključio Antuna Bauera, smatrajući da je liberal i veliki politički agitator, a kao izaslanik suprotstavio se Vladi. O drugoj dvojici, veli, razgovarat će posebno. Nuncij je izvijestio Svetu Stolicu da je sutradan nakon njegove audijencije car dao pozvati ministra vanjskih poslova Aloisa Lexa von Aehrenthala (Ährenthala) i naredio mu da u Beč pozove hrvatskog bana, pa da se konačno riješi pitanje imenovanja biskupâ.¹³ Tada je hrvatski ban bio Pavao Rauch, sin Levina Raucha.

Tri godine nakon te molbe kanonici Stolnoga kaptola đakovačkoga ponovno su podnijeli molbu bečkom nunciju Genaru Granitu Pignatelli di Belmonteu da ubrza imenovanje đakovačkog biskupa. Molbu je osobno nosio dr. Alojzije Vincetić, profesor senior đakovačkog liceja, koji je trebao nunciju predočiti štetu što ju je prouzročila tako duga sedisvakancija. Dopis su potpisali Gabrijel Babić, veliki prepošt, zatim kanonici Stevo Babić, Šimo Čižmarević i Marko Šajnović.¹⁴ U dopisu nuncij navodi da mu nije poznato da je Vlada poslala (sastavila) spise u vezi s popunom đakovačke biskupske stolice i da imena kandidata još nisu izišla na javu. Jozsef Kohl, u to vrijeme pomoćni biskup ostrogonjski, po povratku iz Rima proširio je vijest da je Sveta Stolica već prihvatila imena kandidata za Đakovo što ih je kralj predložio i imenovao. Kad su to čuli članovi Stolnoga kaptola đakovačkoga, pobojavši se da je riječ o zagrebačkom svećeniku Hugu Mihaloviću, profesoru na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, napisali su nunciju da bi on bio propast za Đakovo. Nuncij smatra da Vlada još nije počela rješavati pitanje popunjenja biskupija u Hrvatskoj, a po njegovu mišljenju svećenik Hugo Mihalović dobroga je vladanja, učen, itd.¹⁵ Iako je *Glasnik* inzistirao da se ubrza imenovanje biskupa, u to vrijeme u načelu nije isticao imena.

¹² Usp. Zoran Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Vrhbosanska nadbiskupija Sarajevo, Dom i svijet, 2001), 76-77.

¹³ Usp. VAT - ANV, B. 726, fasc. 9, ff. 339r. – 339v.

¹⁴ Usp. VAT - ANV, B. 726, fasc. 9, ff. 341r.

¹⁵ VAT - ANV, B. 726, fasc. 9, ff. 343rv., od 13. Martii 1909.

Svećenstvo Đakovačkog dekanata sastalo se 16. rujna 1909. godine u Vrbi na koroni i na prijedlog dekana mons. Mihovila Cepelića odlučilo poslati kapitularnom vikaru Anđelku Voršaku čestitku prigodom četrdesete godišnjice misništva. Između ostaloga, zaželjeli su mu: „Bog svemogućí, kojemu mi svaki dan molitve svoje upravljamo, neka dobrotom svojom uskori i taj čas, da sretni ugledamo Presvijetlost vašu kao redovitog nadpastira na stolici biskupskoj, sa koje ćete, Presvijetli gospodine, u nama moći gledati, kao svoje u svako doba – kao i danas – najzahvalnije i najodanije pomoćnike [...]“ [Slijede potpisi].¹⁶ U tadašnjoj političkoj situaciji teško je bilo zamisliti da bi bečki dvor pristao da Anđelko Voršak, koji je godinama bio desna ruka biskupa Strossmayera, bude i njegov nasljednik.

Među imenima kandidata za ispražnjene biskupske stolice spominjalo se i ime kanonika Prvostolnog kaptola zagrebačkoga dr. Ivana Krapca. Međutim, budući da je još uvijek po povlastici apostolski kralj predlagao i imenovao biskupe, prvu je riječ i u ovom slučaju imao kralj. Iso Kršnjavi navodi da su „protiv biskupa Krapca pokrenuli njegovi konkurenti za biskupsku stolicu u Đakovu nevjerojatnu agitaciju“.¹⁷ Na temelju dokumenata koji se čuvaju i do kojih se može doći u arhivi Nuncijature u Beču i u Nadbiskupijском arhivu u Đakovu ne može se zaključiti u kojem se obliku vodila ta „nevjerojatna agitacija“.

O dr. Ivanu Krapcu kao mogućem đakovačkom biskupu govorkalo se i među svećenicima Đakovačke biskupije, pa tako, primjerice, Josip Firinger, osječki donjogradski župnik, u župnoj spomenici piše: „Kad sam god. 1904. u Varaždinskih Toplica boravio i za to vrijeme Preuz. g. biskupu J. J. Strossmayeru u Rogatcu pozlilo, čuo sam od gg. svećenika zagrebačke biskupije, koji su također u Varaždinskim Toplicama boravili ‘ako Strossmayer umre, Vaš je biskup Krapac, i mi Vam samo možemo čestitati’“.¹⁸

Kršnjavi u svojim *Zapiscima* tvrdi i to da Krapac nije mogao biti postavljen za biskupa dokle god je kardinal Mariano Rampolla del Tindaro na čelu Državnog tajništva Svete Stolice. On također navodi da se Strossmayer za vrijeme jednog svog boravka u Rogaškoj Slatini sreo s Krapcem i da mu je tada rekao: *Carissime, odrecite se vladine stranke i odmah ćete biti posvećeni*.¹⁹ I biskup Strossmayer u jednom pismu Papi, upućenom iz Rogaške Slatine,

¹⁶ „Svećenstvo dek. đjak. Presvj. g. Dr. A. Voršaku“, *GBBS* 37 (1909), br.19, 149-150.

¹⁷ Iso Kršnjavi, *Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knjiga 2, priredio Ivan Krtalić (Zagreb: Mladost, 1986), 523. Bilješka od 3. 4. 1908.

¹⁸ Stjepan Sršan (prir.), *Spomenica rkt. župe Preslavnog Imena Marijina Donji grad Osijek 1887. – 1974. godine* (Osijek, 2011), 60.

¹⁹ Iso Kršnjavi, *Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knjiga 1, priredio Ivan Krtalić (Zagreb: Mladost, 1986), 339. Bilješka od 11. 4. 1904.

spominje da ga je ondje posjetio naslovni biskup Krapac, koji se mnogima ne sviđa. On sa Strossmayerom malo komunicira, a više se druži sa Židovima, od kojih ga mnogi smatraju svojim. Krapac je u Zagrebu predstojnik neke humanitarne udruge, a Strossmayer misli, kad bi nadbiskup shvatio i imao snage samo toliko koliko to današnje prilike zahtijevaju, smjesta bi ga prisilio da odstupi od te udruge, u kojoj nema „ni točke na i“ od kršćanskoga.²⁰ Iso Kršnjavi zaključuje: budući da je Krapcu još bila potrebna Vlada, nije se nje odrekao, ali kad je nakon pape Lava XIII. izabran za papu Pio X., u Rimu je zapuhao povoljan vjetar s obzirom na imenovanje đakovačkog biskupa, pa je Krapac mogao biti zaređen za biskupa.

Nakon što se saznalo da je kralj imenovao Krapca za đakovačkog biskupa, čekalo se kako će Rim na to reagirati i hoće li papa Pio X. to imenovanje potvrditi. *Obzor* je, dan nakon što se saznalo za kraljevo imenovanje, objavio kratki komentar o tom pitanju:

„Jedini koji bi imao pravo da primi u ruke nasljedstvo Strossmayerovo, biskup dr. Voršak, ne uživa povjerenja političkih svjetovnih faktora, koji su u tom pitanju uvijek imali na umu tek političku stranu tog pitanja. Barun Rauch mnoge je svoje prijatelje predlagao za biskupe, no nije uspio. Veli se da je na koncu predložio biskupa Krapca. Mi ne znamo, tko je Krapca predložio, tek znamo da je biskup Krapac istomišljenik dr. Tomašića i prijatelj grofa Khuena.

Prijedlog hrvatske vlade današnje ili prijašnje otišao je u kabinet-sku kancelariju usprkos svih demantija, a kako nam javljaju iz Beča, grof se Khuen upravo založio na dvoru, da dra Krapca preporuči za biskupa đakovačkog. Poznato je da je Leon XIII. odbio jednom kandidaturu dra. Krapca, sad vele, da će se na ponudu grofa Khuena bečki dvor zauzeti u Rimu, da dr. Krapac postane biskup. Ovo je važnije nego u prvi mah i izgleda. Koalicija bi bila mogla zaista deset mandata ponuditi Tomašiću za đakovačku biskupiju. Od neprocjenjive bi vrijednosti bilo, da u Djakovu stoluje pravi narodni čovjek, kojeg nitko više maknuti ne bi mogao. A biskup Krapac bio je pristaša magjaronске stranke, a takav će za cijelo i u Djakovu ostate. Iz Rima nije još doduše stigla privola, no ako se Beč založi, on će kod Pia X. i uspjeti.“²¹ I uspio je.

²⁰ Nadbiskupijski arhiv u Đakovu (dalje: HR - NAD), fond Biskupski ordinarijat (dalje: fond BO), br. 921-1899, Josip Juraj Strossmayer, Biskupov dopis pap. tajniku kardinalu Rampolli, 11. 8. 1899.

²¹ „Đakovački biskup“, *Obzor* (Zagreb), br. 90, 8. 4. 1910., 2.

Životopisni podatci biskupskoga kandidata Ivana Krapca

Ivan Krapac rodio se u Karlovcu, u gradskoj četvrti zvanj „Gaza“, 19. lipnja 1843. godine, kao zakoniti sin Nikole Krapca i Magdalene rođene Lorković. Sakrament krsta primio je sutradan, 20. lipnja, u prigradskoj župi Dubovac; kumovali su Ivan i Katarina Mlinarić, a krštenje je podijelio Stjepan Muzler, župni vikar. Pučku školu i 4 razreda gimnazije svršio je u Karlovcu, 5. i 6. razred na Rijeci, a filozofsko-teološke studije u Zagrebu, u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu. Nakon svećeničkog ređenja (22. srpnja 1866.) napredovao je u crkvenim službama. Najprije je imenovan kapelanom u Sisku, gdje je nakon smrti tamošnjeg župnika imenovan upraviteljem župe (1869.). Nekoliko mjeseci poslije premješten je u Zagreb za pomoćnika u Župi sv. Marka, a 1870. imenovan je župnikom župe Svetice, kraj Ozlja. Ondje je ostao u svojstvu župnika i dekana Lipničkog dekanata (vicarhiđakonnata) do 1878. Iz Svetica je 1878. premješten u župu (Posavski) Bregi pokraj Ivanić Grada. Od 1880. do 1890. bio je župnik Župe sv. Petra u Zagrebu i ujedno upravitelj nadbiskupijskog sirotišta. U isto vrijeme obnašao je i službu bilježnika ženidbenog suda, zatim protokolista i arhivara te registratora u Nadbiskupskoj kancelariji.

Na prijedlog nadbiskupa Josipa Mihalovića, kralj je 1890. godine imenovao Ivana Krapca kanonikom magistrom zagrebačke prvostolne crkve. Kao kanonik, nekoliko je godina bio na čelu Ureda za upravu imovine nadbiskupijskih župa. U Prvostolnom kaptolu obnašao je službu bilježnika i dekana te kalničkog arhiđakona. Pri nadbiskupskom konzistoriju obnašao je službu izvjestitelja, vijećnika ženidbenog suda te prosinodskog istražitelja i, povrh toga, službu ispitivača na Sveučilištu Franje Josipa za drugi pravno-povijesni državni ispit.

Za biskupa Krapca novine pišu da se, između ostaloga, odlikovao izvrsnim znanjem, da je teološke studije položio s najboljim ocjenama, da je položio doktorat iz kanonskoga prava, da su vjernici rado slušali njegove propovijedi. Ivan Krapac bio je marljivi suradnik *Katoličkog lista*, u kojem je objavio niz članaka s raznih područja. Kao svećenik objavio je sljedeće članke: „Graditeljstvo s gledišta vjerskoga, a napose kršćanskoga“. Iza te godine nalazimo u godištima *KL* razne članke pokojnoga biskupa, od kojih napominjemo osobito ove: „Dobrostivo i plemenito društvo klanjanja Presv. Olt. Otajstvu“, „O preustroju obuke u nauku kršćanskom gledom na vrijeme i način“, „Duhovne vježbe poluga kreposti i preporod svećenstvu“, „Što učiniše biskupi zagrebački sa kaptolom za uzgoj mladeži“, „Početak i razvoj crkvene ruske politike“ itd.²² Osim toga, objavio je nekoliko povijesnih crtica o pavlinskim samostanima s

²² Usp. „Dr. Ivan Krapac“, *Katolički list* 67 (1916), br. 29, 312.

područja Zagrebačke nadbiskupije.²³ Krapac je u *Katoličkom listu* objavljivao članke pod istim pseudonimom *Iv. Krst. Kr.* kao i dr. Ivan Kuček, svećenik Zagrebačke nadbiskupije, pa su neki Kučekove članke pripisali Krapcu.²⁴ Osim navedenih članaka, biskup je objavio i svoju doktorsku disertaciju.²⁵

Godine 1896. podvrgnuo se Krapac na peštanskom sveučilištu strogom ispitu (rigorozu) iz kanonskog i rimskog prava i bio promaknut u doktora kanonskoga prava, a iste godine odlikovan je Viteškim redom željezne krune. Te godine kralj ga je odlikovao čašću naslovnog biskupa beogradskog i smederevskog i kao takav bio je imenovan i članom ugarske Velikaške kuće.

U vrijeme kad se počelo govoriti da bi dr. Ivan Krapac mogao biti imenovan i za zaređenog pomoćnog biskupa zagrebačkog, biskup Strossmayer pisao je kardinalu Marianu Rampolli, državnom tajniku, da slobodni zidari u Hrvatskoj nameću svoje kandidate za biskupe. Oni su i dr. Krapca preporučili za naslovnog pomoćnog biskupa, a sada ga nameću za „posvećenog“ pomoćnog biskupa. Biskup Strossmayer smatra da on nije prikladan da bude posvećen za (pomoćnog) biskupa, između ostaloga, zato što ni njegova kuća ni njegov privatni život nisu izvan svake sumnje. Naime, općenito se govori da njegova domaćica, podrijetlom Mađarica, gospodari i njemu i njegovoj kući. Biskup mu posebno zamjera što on uvijek u Saboru stoji na strani protivnika Crkve ili protiv katoličke vjere.²⁶ Kardinal Rampolla zahvalio je Strossmayeru na tom izvještaju, obećavši da će o svemu izvijestiti Svetoga Oca.²⁷ Govorilo se tada da je papa Lav XIII. rekao: *Krapac (Krapak) numquam episcopus!* – „Krapac nikad (neće biti) biskup!“

Kao naslovni biskup beogradski i kanonik Zagrebačkog prvostolnog kapetola, dr. Ivan Krapac sudjelovao je na *Prvom hrvatskom katoličkom sastanku*, koji je održan 1900. godine, i to kao član središnjeg odbora i potpredsjednik. Iz teksta s toga skupa ne vidi se da je Krapac sudjelovao u diskusiji.²⁸

²³ Usp. Ivan Krapac, „Samostan remetski“, *Zagrebački katolički list* 21 (1870), 17-19; 25-28; Isti, „Samostan lepoglavski“, *Zagrebački katolički list* 21 (1870), 149-152; Isti, „Svetice, manastir pavl.“, *Zagrebački katolički list* 21 (1871), 249-251; Isti, „Kamensko, man. pavl.“, *Zagrebački katolički list* 21 (1871), 96-97.

²⁴ P. Č. [Pejo Ćosković], „Krapac“, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8, Kr – Li, 69-70.

²⁵ Usp. Ivan Krapac, *Additamentum ad historiam exordii civilis R. R. Pontificum potestatis, Zagrabiae*, Velocibus Typis Ign. Granitz, 1895., 8°, 63 + Sadržaj: Civilno porijeklo vlasti Rimskog biskupa.

²⁶ HR - NAĐ, fond BO, br. 461, 1897., Pismo biskupa Strossmayera kardinalu Rampolli, 24. 4. 1897.

²⁷ HR - NAĐ, fond BO, br. 461/1897., Pismo kardinala Rampolle Strossmayeru, 5. svibnja 1897.

²⁸ Usp. *Prvi hrvatski katolički sastanak održan u Zagrebu dne 3., 4., i 5. rujna godine 1900.*, ur. Stjepan Korenić (Zagreb: Tisak C. Albrechta (Jos. Wittasek), 1900), XXX.

U lipnju 1903. godine nadbiskup Juraj Posilović podnio je molbu papi Lavu XIII. da dr. Ivana Krapca imenuje pomoćnim biskupom. U međuvremenu, tj. u srpnju iste godine, umro je papa Lav XIII., a na ponovljeno inzistiranje nadbiskupa Posilovića pozitivno je odgovorio papa Pio X. U odsutnosti apostolskog nuncija u Beču, kanonski postupak započeo je i vodio Sebastijan Nicotra, tajni komornik Njegove Svetosti, privremeni otpravnik poslova Nuncijature u Beču. Za svjedoke o kvalitetama kandidata bili su predloženi Kamilo Dočkal, svećenik Zagrebačke nadbiskupije, koji je tada boravio u Zavodu sv. Augustina u Beču, i p. Antun Forstner, provincijal Austro-ugarske provincije Družbe Isusove. Oni su u zgradi Apostolske nuncijature u Beču dali svoje svjedočanstvo 7. siječnja 1904. godine. Kamilo Dočkal priznao je da dobro poznaje kandidata iz vremena svoga boravka u Nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu. Osobno mu je poznato, ali čitao je i u tisku, da Krapac karitativno i socijalo djeluje, a kroz to vrijeme nije čuo ništa što bi bacilo sjenu na njegov život i ćudoređe. Na pitanje zna li što o kakvoj javnoj sablazni koju je dr. Krapac izazvao, Dočkal je odgovorio: „Samo se jedan javni glas (slučaj) iznosi protiv Presvijetlog i Preuzvišenog Gospodina, o kome ne znam ništa drugo doli pozitivno, a to je slučaj kada je šutio u javnim raspravama hrvatskog kraljevstva, kada je delegat dr. Spevec govorio protiv božanstva Gospodina našega Isusa Krista. Tako se govori, posebno u oporbenoj političkoj stranci, a ja mislim, da on to ili nije čuo ili nije bio pripravan da govori.“²⁹

P. Antun Forstner izjavio je da pozna kandidata zadnje dvije godine. Od negativnoga, može navesti: „Pričalo se, kad je (Krapac) bio mlad, nije bio suzdržljiv i previše je bio sklon liberalnoj Vladi. O nekom drugom zločinu, ne bih znao ništa: o prethodnom životu teško je dati neko mišljenje.“³⁰ Nekoliko dana nakon što je obavljen taj kanonski proces Gennaro Granito Pignatelli di Belmonte imenovan je apostolskim nuncijem za Beč.

Dr. Ivan Krapac bio je posvećen za pomoćnog biskupa 17. travnja 1904. godine; glavni konsekrator bio je nadbiskup Juraj Posilović, a suposvetitelji bili su križevački vladika Julije Drohobeczky i senjski biskup dr. Antun Maurović. Biskup Krapac zadržao je naslov beogradskog i smederevskog biskupa što ga je imao kad je bio odlikovan čašću naslovnog biskupa. Od 1904., kao pomoćni biskup, bio je desna ruka nadbiskupu Jurju Posiloviću, obilazio je nadbiskupiju dijeleći svetu potvrdu i obavljajući kanonsku vizitaciju nadbi-

²⁹ VAT - ANV, *Zagrabiensis Auxiliaris*, In nomine Sanctissimae et Individuae Trinitatis, Die 7. Januarii 1904, *Processi canonici*, Nr. 1102, ff. 1-3.

³⁰ VAT - ANV, *Zagrabiensis Auxiliaris*, In nomine Sanctitssimae et Individuae Trinitatis, Die 7. Januarii 1904, *Processi canonici*, Nr. 1102, f. 4.

skupije, a kad se pomoćni biskup zagrebački Pavao Gugler zahvalio na časti generalnog vikara, Krapac je imenovan i generalnim vikarom.³¹

Imenovanje đakovačkoga biskupa

Konačno, previšnjim rješenjem od 7. travnja 1910. godine, apostolski car i kralj Franjo Josip I. imenovao je pomoćnog biskupa zagrebačkog i generalnog vikara dr. Ivana Krapca za dijecezanskog biskupa Bosanske i Srijemske biskupije. Apostolski nuncij u Beču Gennaro Granito Pignatelli di Belmonte izvijestio ga je 9. svibnja 1910. da je Sveti Otac potvrdio carsko imenovanje. Izražavajući mu svoje čestitke, nuncij ga je pozvao u Beč da ondje položi prisegu vjernosti Caru i ispovijest vjere Papi, i ujedno ga zamolio da predloži dvojicu svjedoka koji bi mogli svjedočiti o njegovoj prikladnosti za biskupa.³² On je za svjedoke predložio dvojicu svećenika koji su tada boravili u Beču. Njih obojica su 17. svibnja 1910. godine u prostorijama Apostolske nunciature u Beču, odgovarajući na pitanja prema službenom formularu, dala svjedočanstvo o predloženom kandidatu. Prvi svjedok bio je otac Ivan Wimmer, provincijal Austrijske provincije Družbe Isusove, koji je o kandidatu, između ostaloga, izjavio: „S neprijateljima Crkve prisno komunicira; to stoji iz izvješća otaca Družbe Isusove u Zagrebu. - Njega bije loš glas zbog njegove familijarnosti s neprijateljima Crkve i što se javo govori da ima nezakonite djece. Ali, je li ovo drugo istinito, tj. ima li djece, ne može se dokazati. - Ne smatram da je on prikladan da dobro upravlja s Crkvom, budući da ima više reverencijalnog straha prema Vladi negoli prema katoličkoj [crkvenoj vlasti], nedostaje mu hrabrosti i čvrstoće da brani principe i prava Crkve. To znam iz izvještaja otaca Družbe Isusove iz Zagreba. Ja ga, stoga, ne smatram dostojnim da bude promaknut, niti bi njegovo promaknuće nekoj Crkvi bilo korisno i probitačno.“³³

Drugi svjedok bio je mladi svećenik Zagrebačke nadbiskupije Martin Gjuranec, koji je boravio u Beču u Augustineumu na postdiplomskim studijima. Na pitanje: „Je li obdaren nevinošću života, dobrim vladanjem i je li dobroga vladanja i glasa, te odakle to zna?“ svjedok je odgovorio: „S jedne strane, nekoliko puta sam čuo kako se loše govori o njegovu moralnom životu, a s druge strane, prije dvije godine od ozbiljnog i neposrednog svjedoka koji nema i ne može imati nikakve koristi ili interesa od toga - provjerio sam, da nije istinit jedan slučaj zbog kojega ljudi o izabraniku loše sude, tj. da je

³¹ VAT - ANV, *Nominae, Processi*, 1139, ff. 1-36., ff. 20-21rv. - Juraj Posilović, nadbiskup, svjedoči o dotadašnjim službama Ivana Krapca.

³² VAT - ANV, B. 726, fasc. 9, f. 346rv.

³³ VAT - ANV, *Sirmiensi et Bosnensi. In nomine Sanctissimae et Individuae Trinitatis*, die XVII Maji 1910, Arch. Nunz. Vienna, *Processi canonici*, 1139 ff. 4-5rv.

imenovani otac jednog djeteta, naime, sama je majka djeteta otvoreno pred spomenutim svjedokom izjavila da naznačeni nije djetetov otac.³⁴

U istražnom postupku primjećuje se jedna nedosljednost: naime, i kraljevsko i papinsko imenovanje doneseno je više od mjesec dana prije nego što su svjedoci dali svoje iskaze o prikladnosti kandidata. Ali, možda to i nije ništa neobično, jer se ne radi o imenovanju, nego o promaknuću biskupa koji je već obnašao biskupsku službu. Tada se obično vodi pojednostavljen proces i uzimaju se podatci o kandidatu iz prethodnih istražnih postupaka. Drugo je pitanje što je s „bokačovskim pričama“ o kandidatu. Prigodom prijedloga kandidata za neku biskupsku stolicu katkada se dogodi da suparnička strana, iz političkih, ideoloških ili stranačkih pobuda, izmisli priče i zaustavi imenovanje. Cijeli slučaj opisao je Iso Kršnjavi, koji je dobro poznao i Krapca i političke i crkvene prilike. Budući da u cijeloj stvari nije bilo ni trunka istine, da obrani svoj dobar glas, biskup Krapac je pokrenuo tužbu protiv klevetnika preko odvjetnika Horvatha.³⁵ Sveta Stolica je svakako provjeravala njihovu istinitost i vjerodostojnost „autora“. Poslije imenovanja i ustoličenja za đakovačkog biskupa politički protivnici nisu Krapca napadali zbog njegova privatnog života, nego zbog njegove stranačko-političke pripadnosti. Treća neobičnost kod imenovanja Krapca za đakovačkog biskupa sastoji se u tome što su pri tome zaobiđeni nuncijatura u Beču i sam car. Naime, ban Rauch je svim silama nastojao da se pomoćni biskup Krapac imenuje đakovačkim biskupom. Za tu svoju zamisao pridobio je ugarskog ministra predsjednika dr. Weckerlea, a ni *ministar a latere* Zichy nije bio protiv. S vremenom je za svoju stvar privolio i ministra vanjskih poslova baruna Aehrenthala, koji, znajući za raspoloženje Hrvata prema Mađarima i „mađaronima“, nije požurivao. Uglavnom, zahtjev je nakon određenog vremena, mimoišavši bečku nuncijaturu, otišao u Rim, gdje je papa potvrdio „carsko imenovanje“, ali ni car ni bečka nuncijatura nisu od toga slučaja pravili još jedan slučaj.³⁶

Istoga dana kad su svjedoci dali svoje iskaze, tj. 17. svibnja 1910., i biskup Krapac položio je prisegu kralju i ispovijest vjere Papi.³⁷ On je osobno izvijestio Stolni kaptol bosanski i srijemski da je imenovan biskupom bosanskim i srijemskim i ujedno se preporučio „ljubavi i pažnji preč. Kaptola“.³⁸ Prije nego što je uveden i ustoličen za đakovačkog biskupa, dr. Krapac je đakovačkom načelniku darovao 1200 kruna s namjerom da se uvede viši školski

³⁴ VAT - ANV, *Sirmiensi et Bosnensi*. Processi canonici, 1139 ff. 6-8rv.

³⁵ Usp. Kršnjavi, *Zapisci*, knj. 2, 523. Bilješka od 3. 4. 1908.

³⁶ Usp. Kršnjavi, *Zapisci*, knj. 2, 737. Bilješka od 10. 12. 1914.

³⁷ Usp. VAT - ANV, *Sirmiensi et Bosnensi*. In nomine Sanctissimae et Individuae Trinitatis, die XVII Maji 1910, Processi canonici, 1139 ff. 4-8rv.

³⁸ HR - NAĐ, fond Stolni kaptol (dalje: SK), „Sjednica V., Sjednica održana svibnja 1910., 165/1910.“ U: *Zapisnik sjednica Stolnog kaptola 1909. – 1929.*

razred na višoj djevojačkoj školi i 6000 kruna za ubošku zakladu, odnosno kao prinos za bolnicu koja bi se imala s vremenom graditi u Đakovu.³⁹

Iako se već ranije znalo za imenovanje dr. Ivana Krapca za đakovačkog biskupa, *Narodne novine* službeno su objavile tu vijest tek 25. travnja 1910. sljedećim riječima: *Njegovo ces. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim rješenjem od 7. travnja 1910. Preuzvišenog biskupa biogradskog i smederevskog, kanonika prvostolnog kaptola zagrebačkog, arhiđakona kalničkog i generalnog vikara dra. Ivana Krapca, premilostivo imenovati biskupom biskupije bosansko-đakovačke i srijemske [...]*⁴⁰ Istoga dana imenovan je senjsko-modruškim biskupom mons. Roko Vučić.

Eto, dr. Ivan Krapac nije samo zaređen za zagrebačkog pomoćnog biskupa, nego je u 67. godini života imenovan đakovačkim dijecezanskim biskupom i prvim nasljednikom biskupa Strossmayera. Bosansku i Srijemsku biskupiju vodio je vrlo kratko, tj. šest godina, i to velikim dijelom u burnim vremenima Prvoga svjetskog rata. Biskup je javio Stolnom kaptolu da će 28. lipnja stići u Đakovo, a 29. lipnja da će se dati ustoličiti, te je ujedno zamolio Kaptol da prema *Pontifikalu* i *Biskupskom ceremonijalu* predloži program ustoličenja te mu ga pošalje na odobrenje.⁴¹

Reakcije na imenovanje

Nakon pet godina čekanja u molitvi i čuđenju, ljutnji i gorčini, biskupije bosanska i srijemska dobile su svoga biskupa, i to u osobi dr. Ivana Krapca, zagrebačkog pomoćnog biskupa i generalnog vikara.⁴² Hrvatskoj političkoj javnosti bio je poznat kao član unionističke, odnosno tzv. „mađaronske“ stranke, zbog čega ga mnogi nisu voljeli ni za vrijeme njegova života, a ni poslije smrti. Među takvima je bio dr. Ivan Ribar, odvjetnik u Đakovu, narodni zastupnik za kotar Đakovo, predsjednik „socijal-demokratske stranke“ ili „hrvatsko-srpske koalicije“ te u dva mandata starješina „Hrvatskog sokola“ u Đakovu. On u svojim sjećanjima na „đakovačke dane“, a iz svoje stranačko-političke perspektive piše: „Zajedno s Fišerom i Akšamovićem ja sam politički saradivao u teška vremena Cuvajovog komesarijata. I još jedno, svi su zajedno s dr. Ritigom bili na strani naroda protiv mađarona Krapca, koji je po-

³⁹ „Dar Biskupa Krapca trgu Djakovu“, *Hrvatske pučke novine* (Đakovo), III. god., br. 58, 15. 6. 1910., 1.

⁴⁰ „Novi hrvatski biskupi“, *Narodne novine* (Zagreb), 25. 4. 1910., 1; „Novi biskupi djakovački i senjski“, *Katolički list* 61 (1910), br. 17, 131.

⁴¹ HR - NAĐ, fond SK, Zapisnik sjednica, 178/1910, od 1/6 1910. i 7/6. 1910.

⁴² Alojzije Vincetić, „Dr. Ivan Krapac“, *GBBS* 38 (1910), br. 11, 83-85.

slije Štrosmajera došao za biskupa u Đakovo.⁴³ Zbog te biskupove stranačke opredijeljenosti, ni njegov prethodnik, biskup Josip Juraj Strossmayer, nije ga previše cijenio. Martin Gjuranec, svećenik Zagrebačke nadbiskupije, koji je svjedočio o dostojnosti dr. Ivana Krapca za đakovačkog biskupa, na kraju svog iskaza izrazio je dvojbu: „Mislim da je on od svoje strane prikladan upravljati Đakovačkom biskupijom, ali s obzirom na okolnosti u toj biskupiji – osobito uzevši u obzir raspoloženje klera protiv imenovanoga – prema mome iskustvu – početak će biti jako težak.“⁴⁴ Da ta sumnja nije bila bez temelja, priznao je i kanonik i opat Matija Pavić u oproštajnom govoru prigodom sahrane biskupa Krapca: „Nije bilo lako ući među svećenstvo odgojeno kroz pol vijeka u duhu njegovom [Strossmayerovom]. Svjestan toga bio je i sam biskup Ivan, ali je na našu i svoju sreću razumio potrebe Crkve, svećenstva i biskupije pa nam iz Zagreba zlatno poručuje: Znam ja što je bio Josip Juraj biskupiji svojoj: želim poći njegovim stopama.“⁴⁵

Hrvatske pučke novine (starčevićansko glasilo) donijele su vijest o novom đakovačkom biskupu, uz komentar i želje. Autor teksta priznaje da je novi biskup u našim krajevima i u samom Đakovu malo poznat. Zagrebačke novine, napose *Hrvatstvo*, hvale ga „da je čovjek dobra srca, koji neće škoditi nikome, a spreman je gdje samo može, pomoći svakome [...] Pa kako god se sudilo o političkim nazorima njegovim, svatko tko ga pozna, mora priznati, da je biskup Krapac Hrvat, da on svoj hrvatski narod ljubi, da je on tu ljubav dosele djelima pokazao, a pokazat će sada još više u svom visokom položaju i dostojanstvu.“⁴⁶

Predstavljajući novoimenovanog biskupa, dr. Ivana Krapca, nepoznati autor napisao je u *Glasniku*:

„Već prvih godina, pošto je stolica đakovačkih biskupa bila ispraznjena, govorkalo se da bi mogao dr. Ivan Krapac biti nasljednikom velikog Strossmayera. Ali pošto su političke naše prilike bile nesređene i vrlo labave nije onima, koji su stajali na čelu svjetovne vlasti u onaj par uspjelo ni Krapca a ni drugog koga učiniti đakovačkim biskupom. Početkom ove godine nenadano se promijeniše u Ugarskoj i u nas ove prilike: pa je prvo bilo, na što je svjetovna vlast pomišljala, kako će naći osobe, koje bi povoljne bile svjetovnoj i crkvenoj vlasti, te ih učiniti

⁴³ Ribar, „Đakovo nekada“, 3.

⁴⁴ VAT - ANV, *Sirmiensi et Bosnensi*. Processi canonici, 1139 ff. 6-8rv.

⁴⁵ Matija Pavić, „Govor preč. g. kanonika opata Matije Pavića“, *GBBS* 44 (1916), izvanredni broj, 6.

⁴⁶ „Novi biskup đakovački“, *Hrvatske pučke novine*, br. 55, 1. 5. 1910., 1.

biskupima u Senju i Đakovu. Ime dr. Ivana Krapca ponovno se počelo spominjati, pa je ubrzo i imenovan biskupom đakovačkim.⁴⁷

Kad su se napetosti donekle smirile, Sveta Stolica nevoljko je prihvatila dr. Ivana Krapca, pomoćnog biskupa zagrebačkoga i generalnog vikara, za đakovačkog biskupa, kojega je najprije car predložio i imenovao, a potom svojom apostolskom vlašću Papa imenovanje potvrdio.⁴⁸

Mons. Dionizije Njaradi, apostolski administrator Križevačke biskupije, u jednom svome dopisu naveo je da su prigodom dolaska biskupa Krapca u Đakovo svi profesori, uključivši i rektora Sjemeništa, napustili sjemenište, a ostao je samo prof. Antun Akšamović, vicedirektor Bogoslovnog sjemeništa. Iz Zapisnika profesorskih sjednica, koje su redovito održavane i profesori ih uredno potpisivali,⁴⁹ te iz svečanog dočeka i proslave instalacije novog biskupa, možemo zaključiti da taj čin profesora nije bio dugotrajan ni previše značajan. Prema svjedočanstvu starijeg svećenstva, neki su od profesora priznali da je taj čin bio posljedica njihovih predrasuda o biskupu Krapcu i da su se brzo vratili u Đakovo.

Dolazak novoga biskupa

Prije nego što je nastupio u svoju novu službu, Prvostolni kaptol zagrebački i prebendarski zbor priredili su svome dotadašnjem članu 10. svibnja te godine čestitanje. Biskup Krapac tom je zgodom priznao da se teška srca dijeli od Prvostolnog kaptola, čiji je član bio 20 godina, u kom je svakome bio prijatelj, a nikada nikomu neprijatelj. Opraštajući se od Prvostolnog kaptola, rekao je da će – odzivajući se Providnosti Božjoj i Previšnjoj volji, iako već u predvečerje svoga života – ipak raditi svim silama za dobrobit Crkve i domovine; da će nastojati opravdati nade koje su u njega postavljene, a novinske neprijateljske mu glasove opovrći svojim radom. Istaknuo je kako on sam nema velikih potreba, pa će sve ostalo dati za Crkvu i za narod.⁵⁰

I grad Zagreb i Zagrebačka nadbiskupija izrazili su zahvalnost biskupu Krapcu svečanim ispraćajem kad je 28. lipnja napuštao Zagreb da bi krenuo u svoju novu biskupiju. Na kolodvoru se sabralo mnogo svijeta, ugledne gospode te gradskih zastupnika, na čelu s načelnikom Zagreba g. Jankom Holjcem,

⁴⁷ [Alojzije Vincetić], „Dr. Ivan Krapac“, *GBBS* 38 (1910), br.11, 84.

⁴⁸ VAT - ANV, B. 800, pos. IX, fasc. 2, f. 69r. Nuncij je komentirajući Krapčevo imenovanje za đakovačkog biskupa upotrijebio izraz „*conmalincuore*“ – „*nevoljko*“.

⁴⁹ HR - NAĐ, fond Bogoslovno sjemenište (dalje: BS), Zapisnici profesorskih sjednica iz godina 1910.-1914.

⁵⁰ Usp. „Poklonstvo i čestitanje prvostol. kaptola i prebendarskog zbora presv. g. biskupu dr. I. Krapcu“, *Katolički list* 61 (1910), br. 19, 153.

više svećenika i biskupovih štovatelja. U biskupovoj su pratnji do Đakova bili kanonici Prvostolnoga kaptola zagrebačkoga dr. Ljudevit Ivančan, Ljudevit Knežić, Pavao Leber, Lovro Radičević i dr. Josip Volović, a u ime čazmanskog kaptola Kolarić. Zajedno s njima krenuo je lijep broj svećenika, a do Đakova se sabralo 30-ak zagrebačkih svećenika i više laika.⁵¹

Iako su se mnogi pribojavali da dr. Ivan Krapac neće biti rado primljen u Đakovu, zle slutnje nisu se obistinile. Jedino se manji incident dogodio u Brodu na Savi, čime su neki nezadovoljnici htjeli pomutiti slavlje dočeka. Đakovo i cijela biskupija svečano su dočekali i primili svoga biskupa, koji je krenuo iz Zagreba u Đakovo uoči Petrova, u jutarnjim satima 28. lipnja. Kad je vlak s biskupom, koji je prvi put dolazio u svoju biskupiju, prešao na područje Đakovačke biskupije, narod se skupljao na svim usputnim željezničkim postajama od Sibinja do Vrpolja, želeći pozdraviti svoga biskupa. *Glasnik* je izvijestio da je posebno svečano bilo u Brodu na Savi, gdje je biskup sišao s vlaka i gdje su mu priredili sjajan doček.

Neke novine izvijestile su da je putovanje biskupa Krapca od Zagreba do Đakova proteklo u najvećem redu i da su u Brodu na Savi biskupa srdačno dočekali i predstavnici državnih vlasti i crkveni dostojanstvenici; štoviše, na noge se digao cijeli grad. Donosimo i taj izvještaj, da se vidi kako se jedan te isti događaj može prosuđivati prema stranačkoj opredijeljenosti.

„U sveobćoj radosti pučanstva biskupije djakovačke nije mogao da ne učestvuje naš grad. Zaodio se i on u svečano ruho, te pohrlio listom na kolodvor da uoči ustoličenja izkaže poštu i odanost svome novome duhovnome nadpastiru, presv. g. dr. I. Krapcu. I ovdješnje je gradjanstvo uvjereni da je dr. Krapac muž, koji će jakom voljom i svjetlim umom i žarkim rodoljubljem dično stajati na čelu ove biskupije, te koji će nastojati, da podje putem, kojim je i slavni predhodnik njegov koračao u ljubavi za svoj narod. Uzevši sve to na um, gradjanstvo brodsko listom se diglo, da uveliča svojim dočekom putovanje svojeg nadpastira, kako bi on već na prvom svome putu kroz biskupiju mogao opaziti, da se riedki glasovi nezadovoljstva, što su se neosnovano dizali protiv njega, gube u obćem zanosu i oduševljenju Brodjana.

Već prije 2 sata poslije podne, kadno je presvietli gospodin biskup dr. Krapac stigao u Brod, našlo se na kolodvoru na okupu svećenstvo katoličko, pravoslavno i izraelitsko; crkvene občine svih vjeroispovijedanja; častnički zbor s pukovnijskom glazbom; činovništvo svih gradskih, zemaljskih i zajedničkih ureda; zatim korporativno: dobrovoljno vatrogasno društvo i hrvatsko pjevačko društvo *Davor* sa zastavama i

⁵¹ „Odlazak Presv. g. biskupa dr. I. Krapca“, *Katolički list* 61 (1910), br. 26, 209.

zastupnici dobrotvornih društava, napokon sva školska mladež i mnogobrojno gradjanstvo.

Već dan prije dolazka biskupova stigao je iz Požege presv. g. veliki župan Julije pl. Jankovich u pratnji požeškoga podžupana g. dr. Eduarda Križa, kako bi odličnoga došljaka u Brodu, koji spada pod djakovačku biskupiju, dočekaio i pozdravio. On je to učinio najtoplijim riečima u ime županije požeške, kotara brodskoga i grada Broda.

Presvietli je gospodin biskup na pozdrav uzvratio liepim govorom. Ovdje je takodjer dočekalo i dolično pozdravilo biskupa posebno odaslanstvo stolnoga kaptola djakovačkoga, koje se je pridružilo biskupovoj pratnji.

Zatim je biskupa pozdravio u ime svojih župljana domaći župnik preč. gospodin Antun Leskovac. Pošto je presvietli gospodin biskup kratkim govorom i za ovaj topli pozdrav zahvalio, pozdravila ga je u ime Brodjanka gdjica Radičević. Napokon je u ime školske mladeži brodske visokoga dostojanstvenika pozdravila srdačnim pozdravom jedna djevojčica.

U 2 sata i 40 časova krenuo je vlak put Vrpolja, te se je sabrano občinstvo oduševljenim klicanjem oprostilo s presv. gospodinom biskupom, dok je pukovnijska glazba svirala liepe koračnice.⁵²

Druge su, pak, novine izvijestile da se u Brodu dogodio incident, opis kojega donosim ovdje u cijelosti:

„Brodski frankovci i furtimaši izdadoše proglas na *Katoličke Hrvate Brodjane*, u kojima najprostije navališe na koaliciono gradjanstvo Broda pozivajući, da se nikoji gradjanin brodski ne pridruži koalicionašima, već neka se svi sakupe u 1 sat u župnom dvoru, od kuda će pod crkvenim zastavama poći na kolodvor.

Njihovom se pozivu ne odazva – osim par baba i propalih frankovaca – ni jedan čestit brodski gradjanin. Brodski kolodvor bio je pun općinstva iz sviju stališa i brojnog činovništva – samo frankovaca nigdje, a furtimaša osim par popova i baba... po 3 – 4 na pojedinim mjestima, to je bilo sve! Čim to opaziše kaponje, izgubiše glavu, pa je i pozdrav vel. župana izostao, tek mjesni župnik mogao je sa par riječi pozdraviti biskupa. Oduševljenja nije bilo. Jedno desetak *Živio* i čitava se parada svršila na užas franko-furtimaša.

Vojnička glazba, pošto nije hotjela svirati hrvatsku himnu, bje isfućkana i odmah se pobrala i otišla sa kolodvora.

⁵² „Ustoličenje djakovačkoga biskupa“, *Narodne novine*, 30. 6. 1910, 1.

I željeznička uprava kao da se htjela narugati Hrvatima. Nije dozvolila biskupu i pratnji, da mogu mirno objedovati na kolodvoru. Odmah odkačiše nekoliko vagona s biskupom i pratnjom i odvezoše ih daleko od stanice i sviet je držao, da je biskup otputovao, a da nije mogao ni objedovati, i općinstvo se poče razilaziti. Tek nakon 5 – 8 časaka povrate se vagoni sa biskupom. Sada su tek mogli objedovati, no radi kratkoće vremena mjesto u kolodvorskoj restauraciji, u kupeju, i tu su jedva na brzu ruku mogli zagristi, i već je vlak krenuo dalje.⁵³

Taj su događaj na svoj način opisale i naprednjačke novine *Pokret*,⁵⁴ a tekst je prenijela *Slobodna riječ*, pod naslovom „Borba za dočekivanje Krapca“:

„Zanimivo je ipak u zemlji Hrvatskoj. Tako čitamo u naprednom Pokretu, kako se u Brodu (izbornom kotaru dra Hinkovića!!) vodila prava borba, između koalicije i frankofurtimaša, tko će od njih da dočeka madjarona biskupa Krapca. Koalicija je zaključila da ga pozdravi kot. predstojnik i povjerenik grada Broda Petrik, ali frankofurtimaši ishodiše te je imao pozdraviti Krapca Rauch-Tomašić-koalicijin veliki župan Junkovich. Konac pjesmi je bio ipak taj, da su koalicijonaši bili brojnije zastupani kod dočeka madjarona Biskupa Krapca, nego li frankofurtimaši. I eto to je sada povod slavlju koalicije u naprednom Brodu. Pa živjeli!“⁵⁵

Očevidaca više nema da posvjedoče što se doista ondje zbilo, pa je zato teško dati objektivan sud o tom slučaju. U Brodu se biskupovoj pratnji pridružila delegacija Stolnoga kaptola đakovačkog sa svećenicima. U Vrpolju su biskupova kola prikopčana za drugi vlak, koji je krenuo put Đakova i onamo stigao u 4 sata. *Katolički list* piše da je doček što ga je maleno Đakovo spremilo svom novom biskupu iznenadio i pratnju i svakoga drugoga. Sve je bilo u barjacima i cvijeću, zelenilu i sagovima. Na kolodvoru u Đakovu zaželio mu je srdačnu dobrodošlicu dr. Antun Švarcmajer, gradonačelnik, a vojnička glazba zasvirala hrvatsku himnu. Biskup je tada sjeo u posebno priređena kola i provezao se kroz špalir od kolodvora do kraja Školske ulice (danas Ulica kralja Tomislava), a odande je pošao pješke do župne crkve. Nakon kratke molitve u župnoj crkvi obukao je pontifikalije (svečani biskupski ornat) i tada je od župne crkve krenula procesija put katedrale. U predvorju katedrale srdačno ga je pozdravio starina Gabro Babić, prepozit Kaptola. Biskup je u svom odgovoru naglasio da ovamo dolazi voljom Božjom i da u srcu nosi puno ljubavi

⁵³ „Instalacije hrvatskih biskupa. Još neke potankosti o instalaciji biskupa Krapca u Djakovu“, *Obzor*, 30. 6. 1910, 2.

⁵⁴ „Put biskupa Krapca kroz Brod. Blamaža udruženih franko-furtimaša, Brod 28. lipnja 1910.“, *Pokret* (Zagreb), 29. 6. 1910, 6.

⁵⁵ „Borba za dočekivanje Krapca“, *Slobodna riječ* (Zagreb), 1. 7. 1910, 3.

pa očekuje i sa strane domaćeg klera ljubav i povjerenje. Nakon molitve pred Presvetim prepošt je zapjevao svečani *Tebe Boga hvalimo*.⁵⁶ Nakon toga biskup je pošao u biskupski dvor, u svoju novu rezidenciju. Iste večeri Đakovčani su novom biskupu pred biskupskim dvorom priredili podoknicu.

Svečano ustoličenje

Glasnik biskupija bosanske i sriemske i Katolički list izvijestili su da je čin ustoličenja na Petrovo bio posebno veličanstven.⁵⁷ Nakon kanoničkih časova kler je pošao po biskupa u biskupski dvor. Kad je biskup stupio na vrata katedrale, zagrmjele su orgulje i odjeknula pjesma koralista *Ecce sacerdos*. Na početku slavlja dr. Milan Amruš pročitao je kraljevo imenovanje, zatim je biskup predao apostolsko pismo, papinsku bulu, kanoniku dr. Stevi Babiću, a on ga pročitao svojim gromkim glasom.⁵⁸ Potom je biskup položio zakletvu i *professio fidei* u ruke naslovnog biskupa cezaropolitanskoga i pomoćnog biskupa vrhbosanskoga dr. Ivana Šarića. Nakon toga sav je prisutni kler pristupio novom biskupu i poljupcem u prsten izrazio svoje poštovanje i poslušnost. Tada je biskup pročitao svoj govor dijecezanskom i redovničkom kleru na latinskom jeziku. U svom obraćanju kleru biskup je napomenuo da preuzima ovu službu u predvečerje svoga života. Oni koji ga poznaju znaju da se nikad nije smatrao dostojnim biskupske časti u nizu biskupa – od prvog biskupa ujedinjenih biskupija Mateja Franje Krtice do biskupa Josipa Jurja Strossmayera, koji se proslavio svojom darežljivošću i mudrošću, ne samo unutar granica naše domovine, nego i izvan njih. U ovom času on podiže oči prema nebu i očekuje pomoć odozgo, ali računa i na suradnju svećenika jer su oni na istom poslu kao i on. Poziva ih da se mole za njega, njih koji su dugo bili lišeni svoga poglavara. No bili su pod vodstvom mudrog predstojnika mons. Anđelka Voršaka, kojemu on u ovom času pred svima zahvaljuje. On moli pomoć i suradnju svećenika u ovim vremenima ozbiljnog boja protiv sila zla, sada kad moraju biti u prvom bojnemu redu kako bi otkrili i predusreli đavolske lukavštine. Biskup stavlja na srce svećenicima mladež, tu „zjenicu oka“, i poziva ih da joj budu mudri vođe i odgojitelji. Da to uzmognu, preporuča da svaki dan uzmu u ruke Sveto pismo. Potaknuo je svećenike da ljube svoj hrvatski narod i svoju biskupiju te da obdržavaju kleričku disciplinu. Na

⁵⁶ [Alojzije Vincetić], „Dolazak i instalacija biskupa Krapca“, *GBBS* 38 (1910), br.12, 94–96; Raspored svečanoga dočeka i ustoličenja presvijetlog gospodina Dra Ivana Krapca, biskupa bosanskog i srijemskog ili djakovačkoga na dan 28. i 29. lipnja 1910, str. 3.

⁵⁷ „Ustoličenje biskupa dra Ivana Krapca u Djakovu“, *Katolički list* 61 (1910), br. 27, 213-215.

⁵⁸ „Litterae Apostolicae“, *GBBS* 38 (1910), br. 12, 89-90.

kraju je pozvao svećenike da podržavaju biskupove ruke, kao što su ono Aron i Ur podržavali ruke Mojsiju.⁵⁹

Na te njegove riječi, odgovorio mu je mons. Anđelko Voršak, isto tako na latinskom jeziku. On je prije svega radosno pozdravio novog biskupa i zaželio mu da njegova biskupska služba bude Crkvi i domovini te cijeloj biskupiji sretna i uspješna. Usto je izrazio nadu da će novi biskup, kao nasljednik biskupa Strossmayera, obnoviti i ubuduće nastaviti sva dobra i djela koja su prekinuta smrću njegova prethodnika. On je istaknuo da biskup Krapac nije nepoznanica, svi dobro poznaju njegovu apostolsku revnost, ljubav prema domovini i našem narodu, njegovu vedru i blagu narav, spremnu i hitru volju svugdje pomagati, savršeno mudru sposobnost u vođenju zajednice, revno nastojanje oko katoličkog imena, budnost, razboritost, ljubav (*caritas*) i ostale vrline kojima je već dugo bio podaren. Voršak priznaje; prije nego što je došla vijest iz Vatikana, razmišljanja klera i puka bila su podijeljena, jedni su željeli za biskupa ovoga, a drugi onoga, i od Sv. Stolice su (ga) čekali. Između ostalog, on je rekao:

„Priznajem, prije nego što je došla vijest iz Vatikanskoga grada razmišljanja klera i puka bila su podijeljena, jedni su željeli za biskupa ovoga a drugi onoga i od Sv. Stolice su [ga] čekali. A danas kada Tebe gledamo pred sobom, i kada Ti iskazujemo zdušno poštovanje i poslušnost – prestaje svako suprotstavljanje i samo na tebi bez pretvaranja počiva otvoreni pijetet svećeničkog jedinstva, i Tebi na opće dobro svim silama nudi suradnju. Stoga, Preuzvišeni Gospodine, one stranačke strasti koje su prethodile tvoj svečani dolazak nemoj smatrati neprijateljskim činima protiv nekih tvojih postupaka, nego ih smatraj prolaznim oblačićima, tu i tamo vidljivim pod civilnom i političkom strujom, što ih je sunce vrlo brzo rastjeralo, tako da, nakon što oblaci budu rastjerani i nakon što se vrati vedrina, dani budu još radosniji.“⁶⁰

Podsjećajući novog biskupa na ono što ga čeka, kapitularni vikar smatrao je potrebnim staviti mu na srce brigu o velikom i malom sjemeništu, koje treba mudro i oprezno voditi i promicati, tako da se ona izjednače s drugim sjemeništima i mogu mudro rađati prave službenike oltara.⁶¹

⁵⁹ Ivan Krapac, „Sermo pastoralis R. D. Joannis Krapac Episcopi Diakovensis ad Universum clerum dioecesis suae in ipso solemnibus ingressu novi muneris occasione installationis suae“, *GBBS* 38 (1910), br. 12, 90-93.

⁶⁰ Anđelko Voršak, „Allocutio habita ab Illmo Dno Capit. Vicario Engelberto Voršak occasione solemnibus ad Sedem cathedralem djakovensem introductionis Ioannis Krapac Ill. Eppi et Can. Zagradiensis die 29. Junii 1910.“, *GBBS* 38 (1910), br. 12, 93-94.

⁶¹ Usp. „Allocutio habita ab Illmo Dno Capit. Vicario Engelberto Voršak“, 93-94.

Nakon toga biskup se popeo na propovjedaonicu i sabranom narodu izrekao svoj jednosatni pastirski programski govor. U svom govoru biskup se osvrnuo na svoje imenovanje, spomenuo slavnoga prethodnika Strossmayera, prikazao težinu zvanja koje je preuzeo, ostavivši svoj udobni položaj u Zagrebu, te postavio i odgovorio na pitanja: 1) što očekuju vjernici od njega; 2) što očekuje on od vjernika; i 3) što očekuje Bog od jednih i drugih. On donosi vjernicima mir i ljubav, oni neka prinesu njemu svoju ljubav, a vlastima, koje su od Boga, poštovanje i poslušnost. Između ostaloga, rekao je: „Poslan sam, nisam se nametnuo“ i „Žezlo moje, kojim želim upravljati biskupijom, *bit će ljubav* [...] Što se nadam u vas naći? Dozvolite mi, da izreknem želju: *Vašu ljubav*.“⁶² Svečani čin instalacije završio je svečanom službom Božjom.

Nakon dovršenih svečanosti u katedrali krenula je svečana povorka u biskupski dvor, gdje je biskupa na ulaznim vratima dočekaio predstojnik bogostovlja dr. Amruš i predao mu ključeve dvora. Kroničar je opis ovih svečanosti završio svojim razmišljanjem:

„Sa kuća vijali su tiho naši narodni barjaci, koje Đakovčani tako rado ističu u svakoj prigodi, te su tiho na noćnom povjetarcu lepršali i pričali o onom što se zbilo. Možda su govorili ovi barjaci i o budućnosti – ali ovo je ostalo ne razumljivo za ljudsko uho. Budućnost gledati ćemo živim očima, te ju iskusiti. Zato veselo njoj u susret sa živom željom da donese toliko mnogo dobrih plodova za crkvu Božju i za narod hrvatski: koliko je bilo slave i buke o prošlim Petrovim danima. S ovom željom na početku biskupskog rada novog biskupa bosanskog i sriemskog Ivana kličemo ponovno: *ad multos annos!*“⁶³

Obzor je zabilježio jedan „incident“, koji se, prema izvještaju *Agramer Tagblatta*, zbilo nakon završenih obreda:

„Posebni izvjestitelj *Agr. Tagblatta* konstatuje, da je biskupov govor brojno slušateljstvo saslušalo posve tiho, pa kad je kler pratio biskupa iz crkve u biskupski dvor, da se među tisućama občinstva pred crkvom nije čulo ni jednoga poklika. - Kad je poslije podne biskup dr. Krapac u pratnji dosadanjeg kapitularnog vikara Anđelka Voršaka došao pred sakupljeno svećenstvo, stalo je ovo demonstrativno klicati: *Živio kapitularni vikar dr. Voršak!*, na što je Voršak mahnuo rukom i rekao: *Moja slava traje još samo par sati!* Ta se upadica svagdje živo komentirala.“⁶⁴

⁶² Ivan Krapac, „Pastirski govor dr. Ivana Krapca biskupa đakovačkoga rečen prigodom njegovog svečanog ustoličenja“, *GBBS* 38 (1910), br. 13, 99-100.

⁶³ Alojzije Vincetić, „Dolazak i instalacija biskupa Krapca“, 96.

⁶⁴ „Instalacije hrvatskih biskupa“, *Obzor*, 30. 6. 1910.

Hrvatske pučke novine objavile su posebno izdanje, pod naslovom „U slavu novoga biskupa!“,⁶⁵ u kojem su svečanim tonom opisani raspoloženje puka i lik novoga biskupa. U istom broju objavljen je članak pod naslovom „Životopis Biskupa Dr. Krapca“ u kojem je autor opisao dotadašnji život i djelovanje novog đakovačkog biskupa. Kao pomoćni biskup, podijelio je 300.000 krizmi, ljubazan je prema svima i svakome, bio je ljubimac naroda, a osobito dušobrižničkog svećenstva, prema svećenicima susretljiv. Štovali su ga i svjetovnjaci kao čovjeka dobra i plemenita srca. Razdijelio je u dobrotorne svrhe 80.000 kruna – za crkve, bolnice, staračke domove, pučke kuhinje, za katolički tisak.⁶⁶

Antun Zelenka, župnik Župe sv. Mihaela u osječkoj Tvrđi, svjedoči kako je bilo raspoloženje u biskupiji kad se saznalo da je biskupija dobila biskupa u osobi dr. Ivana Krapca:

„Annuntio vobis gaudium magnum – habemus pontificem. /Javljam vam veliku radost – imamo biskupa! [...] Svako se pošteno srce kršćansko mora veseliti, kad čuje, da je dragi Bog napokon duge naše i vruće molbe uslišao i našoj biskupiji vrhovnoga pastira dao, te na ovu visoku čast uzvisio muža, puna apostolske revnosti i gorljivosti – kako je svima poznato – koji prate javni naš crkveni život [...] Bog nam poživio i pokrijepio našega biskupa i ravnao putove njegove i svojim blagoslovom uvijek pratio apoštolski rad njegov!“⁶⁷

Izvještaj o đakovačkoj svečanosti *Hrvatske pučke novine* završavaju:

„Ovako je završena lijepa ova crkvena i narodna slava, koja će svima svjedocim za vazda biti duboko u srce upisana. Mi želimo, da ova harmonija, koja se prošlih dana tako sjajno očitovala između novog Pastira i njegovoga stada, da vazda ostane na slavu i korist sv. vjere i hrvatske domovine.“⁶⁸

Međutim, bilo je i onih koji su se cijeloj svečanosti ustoličenja biskupa Krapca narugali, kao što je to učinilo i uredništvo novina *Slobodna riječ*, glavnog glasila Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije, koje je pod naslovom *Đakovačko slavlje* objavilo svoj zajedljivi komentar:

⁶⁵ „U slavu novoga biskupa!“, *Hrvatske pučke novine*, posebno izdanje, 28. 6. 1910., 1.

⁶⁶ I[van] Dovranić, „Životopis Biskupa Dr. Krapca“, *Hrvatske pučke novine*, posebno izdanje, 28. 6. 1910., 2.

⁶⁷ Stjepan Sršan (ur.), *Spomenica rkt. župe sv. Mihaela u Osijeku – Nutarnjem gradu 1904. – 1934.* (Osijek: Državni arhiv u Osijeku i Rkt. župa sv. Mihaela arkandela Osijek, 2009), 34-35.

⁶⁸ „Doček presv. Biskupa Dr. Krapca“, *Hrvatske pučke novine*, 1. 7. 1910., 1-2.

„Razni mogućnici ovoga svijeta podijeliše si uloge. Jedni će zaobljivati mozak, intelekt, drugi tijelo. A obje ove vrste žive onda vrlo dobro na račun zavaravana čovjeka. Tako se ima i sa dovršenom komedijom u Djakovu, gdje je na biskupsku stolicu zasio stari, prononsirani madjarončina Krapac.

Kod te nam se prilike pruža vjerna slika komedije današnjega društva, da se gospoda na oko zavadjena ili u *načelima* protivna uvijek dobro slažu i jedna druge potpomažu u zajedničkoj svrsi: gospodariti nad radnim narodom.

Tako je i sa Djakovom. U svečanoj procesiji obilazio je Krapac gradom, onda su se iza raznih ceremonija gospoda posjedala kod punih stolova nasljednika gladnoga i gologa Krista. Ponajprije je Krapac držao za vrijeme dinera zdravicu papi i kralju. Zdravica je bila prihvaćena burnim oduševljenjem prisutnih 100 odabranika. Zatim je nazdravio bana Tomašića. Amruš nazdravlja Krapca, Krapac Khuen Hedervarya, kojemu diže hvalu, što ga je kruni predložio na imenovanje. Zborni zapovjednik Gerba u ime časništva i vojske nazdravlja Krapcu itd. Medju pozdravnim brzozjavima nalazi se i pozdrav predsjedništva sabora. *Ova svečanost prošla je u najvećoj harmoniji i ni najmanji nesporazumak nije smetao ovu lijepu slavu* – tako svršavaju građanske novine o toj svečanosti.

Na Krista, na boga, na nebo, na dušu, sirotinju – na sve to zaboraviše gospoda, sve se to splinulo u zraku, jer to su sve samo fraze, pomoću kojih globe druge [...] Pun trbuh, bog je njihov.“⁶⁹

Na istoj stranici, u rubrici „Dopisi“, iste novine donijele su komentar, naslovljen *Instalacija biskupa Krapca*:

„Piše nam prijatelj iz Đakova: Svečanost instalacije novopečenog đakovačkog biskupa Krapca stajala je naknadno doznaje silan novac. Dr. Krapac započeo je svoje biskupsko djelovanje u znaku sjaja, raskoši i – alkohola. Jer šampanjac tekao je potokom, tako da je čitavo mjesto vrvilo pijanom gospodom. Narod sam ostao je dakako trijezan, i to tako trijezan da se za čitave slave čuo samo jedan jedini glas ‘Živio’ iz naroda. Bilo je to u crkvi kada je Krapac držao sa propovjedaonice agitaciju [...]“⁷⁰

U istom stilu opisao je đakovačku svečanost *Pokret*, glavno glasilo hrvatske pučke napredne stranke:

⁶⁹ „Djakovačko slavlje“, *Slobodna riječ*, br. 147, 1910., 3.

⁷⁰ „Instalacija biskupa Krapca“, *Slobodna riječ*, br. 147, 1910., 3-4.

„Danas je bilo svečano ustoličenje [...] Kada je dekret pročitano, položio je novi biskup „professionem fide“, zakletvu u ruke sarajevskoga posvećenog biskupa Šarića. Prizor, koji je bilo vrijedno gledati: Šarić, s biskupskom kapom na glavi, suh, oborenih očiju, sklopljenih ruku – potpuno zgodni jezuita [...] Na to je Krapac progovorio svećenstvu latinskim jezikom i obećaje mu očinsku skrb i ljubav, ali traži od njega bezuvjetnu pokornost. Biskup Voršak, koga je većina djakovačkog svećenstva htjela vidjeti na biskupskoj stolici Strossmayerovoj, odgovara također latinskim govorom: istina je, da je velik dio svećenstva očekivao drugog biskupa, no čitavo svećenstvo znati će svoju dužnost prema novom biskupu [...] To je bio svakako najzanimiviji momenat, kada su ta dva biskupa stajali jedan prema drugom, gledali se oko u oko. Obadvajica htjeli su da dodju do časti, koju je napokon dobio Krapac. Voršaka je htjelo svećenstvo i narod, Krapca vlast. I Krapac je pobijedio. Pred njim je stajao Voršak, koji representira djakovačko svećenstvo kao njegov podčinjenik. Krapčevo ime [...] znači za to svećenstvo poraz [...] Ali jedan i drugi i pobjeditelj i pobijedjeni našli su se u svojem ukazu s dosta takta i ukusa. Krapac nazivao je u svom govoru biskupa Voršaka kostantno „[...] amicus meus“.

Na to je novi biskup primao poklonstvo svećenstva. Jedan za drugim dolazili su da pred njim pokleknu i da mu poljube prsten. Željezna disciplina – pusti srednji vijek [...] Neugodan prizor koji je dosta dugo i predugo potrajao. Napokon je i on svršio i Krapac se pope na propovjedaonicu. Govorio je više od jedne ure o – protuvjerskim strujama. O tom dan danas običavaju kod svake svečane zgrade svi biskupi čitavog svijeta govoriti. To je danas moderno u katoličkoj crkvi. Dalje je spominjao materijalizam, odnošaj između crkve i znanosti, religiozni odgoj djece i ljubav prema bližnjemu. Novoga nije ništa rekao: jedan govor, kojega drži biskup diplomata, za koga po njegovom mišljenju karijera još nije dovršena. U Rimu ga ne vole, ali Krapac danas znade, da samo do njega stoji, da ga u Rimu zavole. Zlatnim ključem dalo se otvoriti svako srce rimskih papa [...]

Nakon propovjedi odslužio je biskup svečanu i dugotrajnu misu. Nehotice se narivala prisposodba između bogoslužja egipatskih svećenika, kako se gleda u „Aidi“ i toga obreda. Ima li tu zbilja toliko razlika? Nije li to gotovo jedno te isto tek što je ono u „Aidi“ igra, a ovo u djakovačkoj katedrali zbilja [...] Na večer je malo Djakovo bilo i opet tiho.

Sve u svemu: doček biskupa Krapca imao je službeni izgled. Primljen je prilično hladno, a svećenstvo djakovačko kao da se još uvijek nije pomirilo s novim biskupom. Napadno je n. pr. bilo, da je baš dja-

kovačko sjemenište jučer na večer kod iluminacije bilo najkukavnije rasvijetljeno.“⁷¹

I ovaj slučaj potvrđuje onu mudru izreku: „Što god se prosuđuje, prosuđuje se na način onoga koji prosuđuje“. Jedni su u tom događaju vidjeli veliku svečanost bez primjetne sjene, a drugi u svemu vidjeli očitovanje nezadovoljstva i napetosti. Autori tih napisa nisu se ispričali ni kad je biskup Krapac nakon nekoliko godina velika sredstva namijenio stradalnicima Prvog svjetskog rata i tek izgrađeno sjemenište ponudio za smještaj ranjenika.

U svakom slučaju, ako je točno da su sjemenišni poglavari napustili sjemenište na vijest tko im dolazi za biskupa, oni su se bez velike buke vratili na svoja radna mjesta, a prema svjedočanstvu nekih starijih svećenika, vratili su se postidjeni, da za godinu-dvije od biskupa Krapca prime odlikovanja i imenovanja. A biskup Krapac brzo se uključio u đakovačku sredinu i stekao povjerenje mnogih, ne samo zbog brze i uspješne izgradnje zgrade Bogoslovnog sjemeništa, nego i zbog izgradnje i restauracije drugih objekata, a napose zbog svoje darežljive ruke i svojih odnosa prema svećenicima. I *Vrhbosna* je istakla dobra svojstva novoga biskupa: „Novoga biskupa kite mnoge vrline: Revan u službi Božjoj, veoma radin, darežljiv i prijazan, praktičan i iskusan“.⁷²

Pitanje zgrade Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu

Prigodom svečanog čestitanja na imenovanju, što mu ga je priredio Prvostolni kaptol zagrebački, biskup Krapac je rekao kako on sam nema velikih potreba, pa će sve svoje dati Crkvi i narodu. Među prvim djelima bila je izgradnja zgrade Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu.

Godine 1806., dakle sto godina prije nego što je đakovačkim biskupom postao dr. Ivan Krapac, otvorio je biskup Antun Mandić bogoslovno sjemenište u zgradi franjevačkog samostana. Ta zgrada franjevačkog samostana u Đakovu građena je 1753. godine, a od 1806. do 1909. više je puta obnavljana i proširivana, jer je u svakom pogledu – zdravstvenom, uzgojnom i naučnom – bila neprikladna. Nije čudo što je u njoj umrlo tridesetak klerika, najviše od sušice.

Na pitanje zašto biskup Strossmayer kroz više od pedeset godina svoga upravljanja biskupijom nije izgradio novu zgradu sjemeništa, nego je trošio velika sredstva za obnovu stare zgrade, krpario je punu vlage i salitre, vjerojatno možemo naći odgovor u njegovoj ideji o izgradnji centralnog bogoslovnog sjemeništa za sve biskupije u Hrvatskoj.

⁷¹ Z., „Ustoličenje biskupa Krapca Đakovo, 29. lipnja 1910.“, *Pokret*, 1. 7. 1910., br. 147, 3-4.

⁷² „Đakovo: Biskup dr. Ivan Krapac“, *Vrhbosna* 24 (1910), br. 9, 149.

Naime, iste godine, tj. 1874., kad je ustrojeno Sveučilište u Zagrebu, u sastav kojega je ušao nadbiskupski licej u Zagrebu kao bogoslovni fakultet, Stjepan Serkulj, župnik u Gundincima i nekadašnji duhovnik đakovačkog sjemeništa, objavio je članak u *Glasniku* u kojem je postavio pitanje hoće li pokraj bogoslovnog fakulteta i dalje opstati dijecezanska sjemeništa sa svojim biskupskim teološkim školama. U članku je predložio da se vrata bogoslovnog fakulteta otvore svoj mladeži naše domovine koja bi htjela studirati bogoslovne nauke, inače će fakultet služiti samo zagrebačkoj nadbiskupiji.⁷³

Tri godine kasnije, u svom razmišljanju kako doskočiti nestašici svećenika, istu želju izrekao je i biskup Josip Juraj Strossmayer. On piše:

„Današnji bogoslovni fakultet na uhar [korist] je samo nadbiskupiji zagrebačkoj, a ipak je narod dotirao taj fakultet ne samo za zagrebačku nadbiskupiju nego za cijelu zemlju. Cijela će se pak zemlja samo tada njim okoristiti, ako se mladež duhovna iz cijele Hrvatske u njem steče [...] U Zagrebu bio bi veći povod revnovanju, a to bi napretku mnogo prutilo [arh. koristilo]. U Zagrebu nalaze se obilnija sredstva za svakovrsna studija [...] U Zagrebu je ognjište svih narodnih težnja, koje također valja duhovnoj mladež pobliže poznavati.“⁷⁴

Biskup Strossmayer odmah je odbacio pomisao na povratak ozloglašanih generalnih sjemeništa Josipa II., koja su ustanovljena da se sjemenišni odgoj otme neposrednom crkvenom nadzoru i upravi.⁷⁵ Namjesto bogoslovnih sjemeništa u središtima biskupija osnovati treba mala sjemeništa u kojima bi se odgajali dječaci. U raspravu se uključio i Jakov Stojanović, tadašnji profesor teologije u Đakovu, i podržao biskupov prijedlog.⁷⁶ To je podržao i autor članka u *Obzoru* koji je pretiskan u *Katoličkom listu*.⁷⁷ Iz tog se izrodila vrlo žučljiva polemika. Na razmišljanja i prijedloge iz Đakova odgovorio je u *Katoličkom listu* zagrebački svećenik Matija Stepinac.⁷⁸ I on je imao svojih valjanih argumenata protiv toga da se dijecezanska sjemeništa dokinu i svi kandidati odgajaju na jednome mjestu.

⁷³ Stjepan Serkulj, „Naše sveučilište i sjemeništa“, *GBBS* 2 (1874), br.19, 151.

⁷⁴ Josip Juraj Strossmayer, „Način kako da se doskoči nestašici svećenstva i kako u obće da se odgojiva duhovna mladež da što bolje svomu zvanju odgovara“, *GBBS* 5 (1877), br. 8, 71.

⁷⁵ Strossmayer, „Način kako da se doskoči“, 72.

⁷⁶ J. St-ć /Jakov Stojanović/, „Odgovor na ocjenu moga članka o centralnom sjemeništu gospodinu M. St.“, *Katolički list* 29 (1878), br. 15, 125.

⁷⁷ K. (Obzor), „Središnje (centralno) sjemenište u Zagrebu“, *Katolički list* 29 (1878), br. 22.

⁷⁸ M. St. /Matija Stepinac/, „Njekoliko misli o shodnosti ili neshodnosti centralnog sjemeništa za sve hrvatske biskupije u Zagrebu“, *Katolički list* 29 (1878), 82-85, 90-93; M. St. /Matija Stepinac/, „Odgovor piscu članka: 'Bogoslovni fakultet i središnje sjemenište u Zagrebu' i primjetba uvodu u isti članak“, *Katolički list* 29 (1878), 133.

Kad je polemika završila, javio se ponovno biskup Strossmayer i u svojoj okružnici požalio: „Da sam slutiti mogao da će to strastvenoj razpravi povoda dati, ja bi bio šutio, a ako sad stvar spominjem, ne spominjem ju zato da razpravu ponovim, jer znam, da je stvar prije svake razprave jur konačno riješena bila.“⁷⁹ Iz današnje perspektive, teško je prosuditi je li ideja o centralnom sjemeništu bila pastoralno razborita i koliko bi od toga dijeceza imala korist; ipak, smatram da bismo imali školovaniji kadar svećenika, ali da bi biskupija ostala bez onog duhovnog bogatstva što joj ga je bogoslovno sjemenište pružalo za vrijeme svog postojanja kroz ova dva stoljeća.

U svakom slučaju, zgrada đakovačkog sjemeništa bila je toliko trošna da je još za vrijeme sedisvakancije i sama Zemaljska vlada Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Odjel za bogoštovlje i nastavu, odredila da posebno povjerenstvo pregleda građevno stanje i uređenje te izvidi i ustanovi koji su to nedostaci na zgradi, i je li potrebno da ih se odmah ukloni. Od strane Vlade, u povjerenstvu su bili: dr. Milan Novak, tajnik Vlade, Josip Doljak, kraljevski nadinženjer, Ladislav Sitzer, kraljevski inženjer, Radoslav Franjetić, kraljevski inženjerski pristav, dr. Dionizije Njaradi, ravnatelj grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu i dr. Franjo Labaš, kotarski liječnik. Od strane kapitularnog vikarijata, u povjerenstvu su bili arhitekt Josip pl. Vancaš, projektant Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa u Sarajevu, prof. dr. Alojzije Vincetić i prof. Antun Akšamović. Povjerenstvo se sastalo 22. svibnja 1909. u zgradi biskupskog sjemeništa u Đakovu i ustanovilo da su zgrada i njezine prostorije u strašnom stanju. Stoga je predloženo da se sanitarne prostorije urede, vlažni zidovi osuše, vodovodi poprave, peći preurede, plinska rasvjeta zamijeni električnom, sjemenišna zgrada proširi te poveća broj prostorija za predavanje, ispite i bolnicu. Povjerenstvo je na kraju ipak zaključilo da bi se potrebama zavoda najbolje udovoljilo kad bi se izgradila nova zgrada, providena svim uredbama modernog zavoda. Prisutni profesori predložili su da se odmah pristupi ili obnovi stare zgrade ili gradnji nove. O tome je načinjen i potpisan zapisnik, a neki članovi povjerenstva ponovno su se sastali 29. svibnja iste godine i zgradu pregledali od krova do podruma, na temelju čega je arhitekt Vancaš izradio projekte restauracije i proširenja.⁸⁰

Na taj zapisnik Kr. hrvatsko-slavonska-dalmatinska zemaljska vlada, Odjel za bogoštovlje i nastavu, odgovorila je da s obzirom na premalen broj klerika ne postoji neophodna i neodgodiva potreba restauracije i proširenja sjemeništa u opsegu u kojem se to predlaže u izratku arhitekta Vancaša. Vlada predlaže da se razmišlja o drugim dvjema varijantama, tj. o novoj gradnji

⁷⁹ Josip Juraj Strossmayer, „Okružnica“, *GBBS* 6 (1878), br. 12, 104.

⁸⁰ Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, Arhiva Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa u Đakovu, „Zapisnik sastavljen dne 22. svibnja 1909. u zgradi biskupskog sjemeništa u Djakovu“, br. 916-1909.

ili o centralizaciji dijecezanskih sjemeništa. Međutim, ako kapitularni vikar želi ući u te poslove, onda Vlada odobrava, ali na odgovornost samog kapitularnog vikara, a Vlada će pomoći shodno svojim mogućnostima.⁸¹ Kao što je poznato, od provedbe restauracije sjemenišne zgrade prema nacrtima arh. Josipa Vancaša odustalo se zbog nedostatka novca i zbog toga što u to vrijeme biskupija nije imala svoga dijecezanskog biskupa.

Gradnja nove zgrade bogoslovnog sjemeništa

Pomoćni biskup Anđelko Voršak u svom pozdravnom govoru stavio je na dušu novom biskupu prije svega brigu o sjemeništima – Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu i Dječaćkom sjemeništu u Osijeku. Kad je biskup Krapac preuzeo vodstvo biskupije, prvo mu je bilo riješiti pitanje sjemenišne zgrade u Đakovu. Zato je koncem školske godine 1910./1911. pozvao Dioniza Sunka, poznatoga zagrebačkog arhitekta, koji je u Zagrebu projektirao između ostaloga i Hotel „Esplanada“, da pogleda staru sjemenišnu zgradu i da procijeni bi li bilo bolje obnoviti staru zgradu ili izgraditi novu. Arhitekt je 7. srpnja dopodne pregledao cijelu zgradu, a poslijepodne istoga dana sastalo se vijeće gg. kanonika i profesora, pod predsjedanjem biskupa Krapca, da odluče hoće li se obnoviti stara zgrada ili graditi nova. Biskup ordinarij odlučio je da se uz bogoslovno učilište uspostavi i smjesti tzv. biskupski licej, odnosno 7. i 8. gimnazijski razred, koji je prije tu postojao, ali je od 1902. godine bio napušten. Sav taj posao povjerio je arhitektu Sunku, koji je izradio nacрте, a njih je pregledalo Vijeće zainteresiranih crkvenih krugova, na čelu kojega je bio sam biskup. Nakon pregleda nacрта nove zgrade i svih prijedloga preinaka nacрта, Vijeće se složilo s pojedinostima lokacije, unutarnjeg uređenja i rasporeda prostorija te cijenom gradnje. Arhitekt je nacрте i troškovnike završio za četiri mjeseca i biskup ih je 24. studenoga iste godine poslao Stolnom kaptolu da ih on prosljedi Visokoj vladi. Uz nacрте, biskup je priložio i 100.000 kruna kao svoj doprinos za gradnju i zamolio Kaptol da on od Vlade zatraži potporu od 100.000 kruna.⁸² Biskup je računao na pomoć države, smatrajući da na to ima pravo jer je ona u proteklom vremenu posve zanemarila svoju obvezu prema đakovačkom sjemeništu, pa taj doprinos nije bila nikakva milost, kao što su to pisale novine *Pokret*, nego dužnost i obveza. Prvi predračun troškova iznosio je 360.000 kruna, a s vremenom je, zbog promjene lokacije i uređenje perivoja u vrtu, narastao, pa je predračun troškovnika za zidane i vanjske radove iznosio oko 400.000 kruna.⁸³ Biskup je malo izmijenio lokaciju zgrade, u namjeri da se jednoga dana proširi trg, a na mjestu prizemnih neuglednih baroknih

⁸¹ Arhiva Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa, 916/1909., od 2. VIII. 1909.

⁸² HR - NAĐ, fond SK, „Sjednica XII, održana 28. studenoga 1911“, 379/1911.

⁸³ „Vjesnik. Gradnja novog sjemeništa“, *GBBS* 39 (1911), br.19, 155-156.

kanoničkih kurija, što ih je izgradio biskup Matej Franjo Krtica, podignu nove zgrade u stilu hrvatske secesije.⁸⁴

Biskup je prije konačne odluke sazvao dvije sjednice (anketne rasprave) glede gradnje novog biskupskog sjemeništa u Đakovu: prvu dne 29. veljače 1912., a drugu 15. ožujka iste godine. Sukladno zaključcima prve ankete, arhitekt Sunko preradio je nacрте za gradnju novoga sjemeništa, a druga je anketa trebala prosuditi jesu li ti nacрти takvi da ih se može usvojiti. Sastavljen je i zapisnik druge ankete pa se može vidjeti kako su dogovori tekli.

Na početku ankete (sjednice) biskup je prisutne izvijestio da je u međuvremenu primio dopis od Stolnog kaptola đakovačkog u kojem on predlaže da se novo sjemenište ne gradi na mjestu gdje stoji staro, između ostaloga i zato jer je teren premalen, a zgrada sjemeništa preblizu gospodarskim zgradama biskupskog vlastelinstva, i jer je na prometnom mjestu. Kaptol predlaže da se sjemenište gradi u biskupskom perivoju (parku), u kojem bi u tu svrhu trebalo odvojiti dva-tri jutra zemljišta, a ako se to ne bi prihvatilo, onda neka se gradi na zemljištu koje pripada dječaćkom sjemeništu, tj. na lokaciji na kojoj se danas nalazi zgrada bogoslovnog fakulteta u Preradovićevoj ulici.⁸⁵

Biskup je iz više razloga *a limine* odbacio tu predstavku Stolnoga kaptola i ostao pri svojoj odluci. Prvo, godinu dana bilo je dovoljno vremena da se rasprava o gradnji sjemeništa privede kraju i ne bi je trebalo ponovno produživati s novim prijedlozima, jer je gradnja novog sjemeništa hitna potreba. Drugo, za vrijeme gradnje biskup će klerike smjestiti u zgradu dječaćkog sjemeništa ili ih poslati u neko vanjsko sjemenište. Treće, gradnja u biskupskom parku otpada, jer bi se oštetilo građanstvo koje se u njemu rado šeće. Četvrto, Đakovo nije tako prometno mjesto da bi smetala prometna vreva. Peto, ne dolazi u obzir da se sjemenište gradi na posjedu dječaćkog sjemeništa, jer će se možda jednoga dana dječaćko sjemenište iz Osijeka premjestiti u Đakovo. Konačno, iz estetskih razloga biskup ne može dopustiti da se na đakovačkom trgu grade nove prizemne kanoničke kurije; kad se tu budu gradile nove kurije, bit će one jednokatnice poput vila.

Nakon biskupove riječi arhitekt Sunko predstavio je svoje doručene nacрте, na koje su prisutni dali svoje primjedbe i zaključili da će sveukupni radovi, osim unutarnjeg uređenja, stajati 400.000 kruna. Na kraju su se prisutni složili: „U svem ostalom anketa nalazi jednodušno, da je arhitekt Sunko izvrsno riješio sve stavljene mu zadatke te izjavljuje, da će tako zasnovana zgrada u

⁸⁴ Biskup je dao izraditi projekte kompleksa tih kanoničkih kurija, u namjeri da nakon izgradnje sjemeništa na Strossmayerovom trgu izgradi i kanoničke kurije u stilu secesije, ali je u međuvremenu umro.

⁸⁵ HR - NAĐ, fond Krapac prezidijal (dalje: KP), Predstavka Kaptola glede gradilišta novog Seminara Visokoj vladi za konferenciju, 13, 1912. g., kut. 1.

svakom pogledu u potpunoj mjeri odgovarati svojoj svrsi.⁸⁶ Zapisnik o drugoj anketi, kao i suglasnost Vlade, Biskupski je ordinarijat poslao Stolnom kaptolu, koji je Vladinu i biskupovu odluku prihvatio.⁸⁷

Vlada je odobrila rušenje stare sjemenišne zgrade i crkve te gradnju novog sjemeništa. Zato je biskup imenovao odbor za nadzor isplate gradnje sjemeništa i isplatu poslova, u koji su ušli kanonici Šimo Čizmarević, Milko Cepelić i dr. Jakša Pliverić.⁸⁸ Biskup Krapac je Antuna Akšamovića, kao najstarijeg profesora (seniora u profesorskom zboru) te kao vrlo sposobnog i otvorenog za suradnju, imenovao odbornikom i inspektorom u izgradnji nove zgrade bogoslovnog sjemeništa.⁸⁹ I dr. Dioniz Sunko, projektant i graditelj bogoslovnog sjemeništa u Đakovu, umnogome se oslanjao na savjete i prijedloge profesora Akšamovića kad se odlučivalo o rasporedu prostorija i obliku te lijepe zgrade. Začudo, autori studijâ o gradnji zgrade bogoslovnog sjemeništa u Đakovu ne spominju da je, osim biskupa Krapca, Antun Akšamović, vicerektor, najzaslužniji za uspješno odvijanje radova i završetak gradnje te zgrade.⁹⁰ Biskup Krapac imenovao je 1915. godine Antuna Akšamovića rektorom Sjemeništa zbog njegove zauzetosti na mnogim područjima biskupijskog života.⁹¹ Na prijedlog Stolnoga kaptola, biskup je odredio „da se bogoslovi III-će i IV-te godine imadu preseliti u kuću dječeačkog sjemeništa“,⁹² a klerike prvih dviju godina, njih trinaestoricu (13), velikodušno je primilo Vrhbosansko sjemenište u Sarajevu i devetorica od njih postali su svećenici.⁹³ Konačna odluka o gradnji nove zgrade sjemeništa donesena je 7. srpnja 1911., a prvi zidarski čekić udario je o zidove stare zgrade 9. travnja 1912. Zgrada je bila gotova u prosincu 1913. godine, tj. za svega dvije godine. Budući da u tom času u Đakovu nije bilo odgovarajućeg prostora kamo bi se bogoslovni zavod mogao prenijeti i smjestiti, profesorski zbor odlučio je zaključiti predavanja drugog semestra školske godine 1912./1913. Klerici su tada pošli svojim kućama i

⁸⁶ HR - NAĐ, SK, br. 266/912 (152), Zapisnik sastavljen 15. ožujka 1912. u Zagrebu u maloj saborskoj dvorani o drugoj anketi, sazvanoj po presvijetlom gospodinu đakovačkom biskupu Dru Ivanu Krapcu u svrhu ispitivanja preradjenih nacрта za gradnju novog biskupskog sjemeništa u Djakovu (prijepis).

⁸⁷ HR - NAĐ, fond KP, br. 14/1912, kut. 1. Krapac - Akšamović.

⁸⁸ HR - NAĐ, fond SK, Zapisnik, Sjednica IV, održana 15. 4. 1912, br. 160/1912.

⁸⁹ VAT - ANV, B. 800, pos. IX, fasc. 2, ff. 66rv - 67rv.

⁹⁰ Marina Bagarić, „Povijest gradnje đakovačkog sjemeništa“, *Diacovensia: teološki prilozi* (Đakovo) 14 (2006), 2 (18), 207-232.

⁹¹ HR - NAĐ, fond BO, br. 573/1915.

⁹² HR - NAĐ, fond SK, Zapisnik, Sjednica IV, održana 14. travnja 1912, 180/1912; HR - NAĐ fond BO, br. 524/1912, od 15. IV. 1912.

⁹³ Pero Sudar, Franjo Topić i Tomo Vukšić, prir., *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890 - 1990*. (Sarajevo - Bol: Vrhbosanska visoka teološka škola, 1993), 469-470.

ondje nastavili učenje, a sredinom mjeseca srpnja bili su pozvani u Đakovo da polažu svoje redovne semestralne ispite. Za vrijeme ispita stanovali su u Kaptolskoj zgradi u Preradovićevoj ulici, br. 15. Namještaj iz stare sjemenišne crkve bio je ponuđen svećenicima na prodaju, tj. veliki oltar, propovjedaonica i trobozan (pričesna ograda) [...], a pobočni su oltari bili već prodani.⁹⁴

Po završetku radova uprava Sjemeništa javila je Stolnom kaptolu da su kuće i stanovi koji su bili privremeno ustupljeni za vrijeme rušenja stare zgrade i gradnje nove zgrade bogoslovnog sjemeništa ispražnjeni i očišćeni te ih ona cijenjenom naslovu uz zahvalnost vraća.⁹⁵ Vladin Građevni odsjek namjeravao je prirediti „nadpohvalbenu radnju novom sjemeništu“, ali je to odgođeno zbog epidemije tifusa u bolnici, koja je bila smještena u novoj sjemenišnoj zgradi.⁹⁶ Prema mišljenju nekih uglednih ljudi, „đakovačko sjemenište, ako nije prvo, ali svakako spada među prva sjemeništa u Austro-ugarskoj monarhiji“.⁹⁷ Takvu ocjenu o sjemenišnoj zgradi izricali su i drugi crkveni i svjetovni uglednici gotovo tijekom jednog stoljeća, dok se nisu počela graditi nova sjemeništa u novim prilikama. U svakom slučaju, biskup nije rušio i gradio na svoju ruku, kao što su to tvrdili njegovi protivnici, nego uz suglasnost mjerodavnih crkvenih i svjetovnih institucija i pojedinaca.⁹⁸

Radovi na zgradi bili su dovršeni u prosincu 1913. godine. Bogoslovi su se i licejci uselili pa je sjemenišna zajednica odlučila svečanim činom otvoriti novo bogoslovno sjemenište u Đakovu. *Glasnik* je u zadnjem broju prethodne godine donio vijest da će se svečanost održati 4. siječnja uz dopodnevni i popodnevni program. Dopodnevni program održan je u svečanoj sjemenišnoj auli, a nazočili su mu ugledni gosti iz Đakova i izvana. Prvi je progovorio sam biskup, a nakon njega je riječ uzeo biskup Anđelko Voršak. On je izrazio zahvalnost i uputio čestitke biskupu ordinariju koji je hrabro i s ljubavlju doskočio potrebi biskupije i izgradio novu zgradu koja će dugo biti živi spomenik biskupova plemenitog pastirskog srca koje živo bije za dobrobit naše mile biskupije.⁹⁹ U ime Vlade nazočne je pozdravio dr. Milan Novak, odjelni savjetnik. Nakon toga je Matija Pavić, kanonik-opat, rektor i prodirektor, održao kratko predavanje „Osvrt na odgoj svećenstva dijecezanskog“.¹⁰⁰ Poslijepod-

⁹⁴ „Upozoruju se gg. župnici“, *GBBS* 42 (1914), br.13, 114.

⁹⁵ HR - NAĐ, fond SK, „Zapisnik, Sjednica VIII, održana 17. prosinca 1913.“, br.361/1913.

⁹⁶ HR - NAĐ, fond KP, 18/2 i 13/2. 1915, Građevni vlad. odsjek uriče nadpohvalbenu radnju u novom sjemeništu.

⁹⁷ VAT - ANV, B. 800, pos. IX, fasc. 2, ff. 66rv. - 67rv. Nrus 167., Pr. 1917., Prot. 1064/ 9. 4. 1917.

⁹⁸ „Djakovo: + Biskup dr. Ivan Krapac“, *Vrhbosna* 29 (1915), br. 15-16, 214.

⁹⁹ „Svečano otvorenje novog biskupskog sjemeništa u Djakovu“, *GBBS* 42 (1914), br.1, 3.

¹⁰⁰ Matija Pavić, „Osvrt na odgoj svećenstva dijecezanskoga“, *GBBS* 42 (1914), br. 1, 5-11.

ne duhovna je mladež upriličila svečanu akademiju, čiji se program sastojao od glazbenih i pjevačkih točaka, deklamacija i referata.

Đakovčani su bili zadovoljni novom zgradom Bogoslovnog sjemeništa, izgrađenom u stilu hrvatske secesije. O tome su pisale i *Djakovačke hrvatske pučke novine*:

„Tko je promatrao staru zgradu potvrdit će nam, da ta zgrada ne samo što je bila nepodesna te ni u kojem pogledu nije odgovarala sadašnjem vremenu niti svrsi kojoj je imala služiti, nego je uz to bila i trošna, te je svaki čas valjalo na njoj pregraditi i krpiti. U cijelom nutarnjem rasporedu u zgradi koju je gradio zagrebački arhitekt Sunko odrazuje se sklad. – U zgradi je uvedeno centralno grijanje, tako da su sve prostorije zajedno s trijemovima vazda podjednako temperirane. Isto je tako u zgradi proveden vodovod sa studenom i toplom vodom koju električni stroj iz bunara crpi i vodi u bazen. Za rasvjetu služi elektricitet. Svaki bogoslov ima svoju zasebnu, jednostavno ali ukusno uređenu sobicu.“¹⁰¹

No, bilo je i onih koji su biskupu Krapcu zamjerali rušenje stare sjemenišne zgrade, među njima i dr. Ivan Ribar,¹⁰² koji je kao stranački protivnik biskupa Krapca sve biskupove zahvate smatrao rušenjem onoga što je Strossmayer izgradio i poduzeo. Taj svoj sud dr. Ribar iznio je četrdeset godina nakon gradnje sjemenišne zgrade u svojim „Uspomenama iz đakovačke prošlosti“, u kojima je, između ostaloga, napisao:

„Pred katedralom na velikom lijepom trgu stajao je na mjestu sadašnjeg, stari seminar sa jednom crkvicom u baroknom stilu, koji je porušen od biskupa Krapca. Šteta je, već smo onda govorili, da je ta stara građevina porušena, a bilo je prijedloga od građanstva, da se ova i iskoristi za đakovački muzej, čitaonicu, knjižnicu, za kazalište i za sve ostale prosvjetne institucije, pa i školu, a novo sjemenište da se gradi u biskupskom parku vis-à-vis kaptolske kuće, što bi i najbolje odgovaralo klericima. Međutim mađaron Krapac odlučio je drugačije, i čim je došao u Đakovo prvo mu je bilo, da poruši i odstrani sve, što je podsjećalo na Štrosmajera. Da je mogao, on bi porušio ne samo dvor već i samu katedralu, a naročito premazao spomenuti napis „Slogi i ljubavi naroda svoga“. Jer politika biskupa Krapca bila je tuđinska, za Beč, Peštu i Rim, dakle protiv narodne sloge. Danas se naročito osjeća gubitak ove

¹⁰¹ „Svečano otvorenje nove sjemenišne zgrade u Djakovu“, *Djakovačke hrvatske pučke novine*, 10. 1. 1914., 6.

¹⁰² Zvonko Benašić, *Hrvatski sokol u Đakovu 1906.–2006.* (Đakovo, 2006), 147-148.

stare zgrade u kojoj su se vaspitavali Štrosmajerovi narodni svećenici, a koja bi dobro poslužila savremenim potrebama Đakova.¹⁰³

U tih par redaka dr. Ribar iznio je nekoliko doista neobičnih tvrdnji. Prvo, đakovački trg ne resi samo Strossmayerova katedrala, nego i nova zgrada bogoslovnog sjemeništa u stilu hrvatske secesije. Drugo, u staroj zgradi nisu se samo „vaspitavali Štrosmajerovi narodni svećenici“, nego su u njoj zbog vlažnih i pljesnivih zidova brojni svećenički kandidati i umrli od sušice. Treće, dr. Ribar je bio poput nekih Đakovčana emotivno vezan uz staru zgradu sjemeništa i izgled Strossmayerova trga, no biskup Krapac gradnjom nove zgrade obogatio je grad Đakovo. Četvrto, neobično je reći da je vodio „tuđinsku“ politiku onaj čovjek koji je od svoga imetka dijelio sirotinji te koji je za vrijeme rata na razne načine pomagao potrebitima, od ratnog zajma do povećanja vjerozakonskog fonda, itd.¹⁰⁴

Sam arhitekt Dioniz Sunko opisao je svoje djelo, novosagrađeno biskupsko sjemenište u Đakovu, u časopisu *Inženjer*. U opisu je iznio glavne principe osnivanja i stvaranja programa, tj. za koliko je klerika i gimnazijalaca, profesora i poglavara te časnih sestara zgrada predviđena i kako je to izvedeno. Građevni troškovi namaknuti su: donacijom biskupa Krapca od 100.000 kruna, prinosom Kraljevske hrvatske slavonske i dalmatinske zemaljske vlade 100.000 kruna, te zajmom od 300.000 kruna od temeljne glavnice biskupije. Prema predviđanjima, cjelokupni građevni troškovi iznosili bi okruglo 500.000 kruna. Zemljani radovi, težačke radnje, pokrivački i neki instalacijski radovi, kao i rušenje starog sjemeništa, izvedeni su po samoupravi. Gradnju je nadzirao sam arhitekt, a sve radove izveli su domaći građevni obrtnici, osim uređenja kapele.¹⁰⁵

Biskupski licej ponovno u Đakovu

Školska godina 1913./1914. započela je 21. listopada i bila obilježena jednom novošću: naime, nastojanjem biskupa ordinarija na bogosloviji je ponovno uveden licej, tj. dva gimnazijska razreda (VII. i VIII.). Kraljevska zemaljska vlada priznala je liceju pravo javnosti, uz neke modalitete. Prvi

¹⁰³ Ribar, „Đakovo nekada“, 3.

¹⁰⁴ Ivan Golubičić: „Ribar je bio gmizavac mađaron – a sad ekstremni Karađorđević i odmah protivnika proglašuje *veleizdajnikom*“, u: *Spomenica župe Semeljci 1754.-1988.*, god. 1918. 5/5 – 6/VI (1918). Ivan Golubičić bio je župnik u župi Semeljci u vrijeme kad se dr. Ivan Ribar angažirao kao narodni zastupnik u Semeljcima, gdje je agitirao za Jugoslaviju.

¹⁰⁵ Dioniz Sunko, „Vijesti Hrvatskoga društva inženjera i arhitekta u Zagrebu, Društva inženjerjev u Ljubljani i Društva inženjera i arhitekta u Kraljevini Dalmaciji“, *Inženjer* (Zagreb) 35/4, 1. 4. 1914., 2-6; Dioniz Sunko, „Biskupsko sjemenište u Đakovu“, u: Ivan Čurić, prir., *1806.-2006. Bogoslovno sjemenište Đakovo. Slikom kroz povijest i sadašnjost o 200. obljetnici postojanja* (Đakovo: Bogoslovno sjemenište Đakovo, 2008), 40-48.

ravnatelj biskupijskog liceja bio je mons. Matija Pavić, a njega je tijekom školske godine naslijedio preč. Pero Pejakić. Da se utanači status i djelovanje liceja, u biskupskom dvoru održana je 29. rujna 1913. godine sjednica na kojoj su sudjelovali svi profesori, kako bogoslovije tako i liceja. Na sjednici su bili prisutni i profesori iz Osijeka koji su bili imenovani predavačima na liceju: g. Gjuro Zagoda, ravnatelj osječke gimnazije, preč. g. Franjo Posavec, gimnazijski kateheta i rektor Dječaćkog sjemeništa u Osijeku, Rudolf Brolich, Bogdan Penjić i Antun Hurm. Tako je ta godina započela s povećanim brojem profesora i učenika, a obuka je zahtijevala neke promjene. „Nakon uspješnih pregovora s ravnateljstvom i odnosnim profesorima kr. vel. gimnazije u Osijeku, uz odobrenje Kraljevske zemaljske vlade predavanje iz pojedinih predmeta povjereno je odnosnim učiteljima.“¹⁰⁶

Školska obuka započela je svečanim zazivom Duha Svetoga u sjemenišnoj kapeli. Prva školska godina na liceju izuzetno je dobro prošla; naime, većina maturanata položila je ispit zrelosti na osječkoj gimnaziji s odličnim uspjehom. Tijekom te školske godine nadzor liceja obavio je školski nadzornik Stjepan Bosanac. I on se, kao i nadzornik Krema,¹⁰⁷ o liceju pohvalno izrazio i bio zadovoljan uspjehom.¹⁰⁸ Ujesen 1914. godine, tj. 21. rujna, biskup je javio ravnateljstvu Sjemeništa da zbog rata licej ne bi mogao započeti novu školsku godinu na vrijeme, najviše zbog profesora koji iz Osijeka dolaze predavati.¹⁰⁹ Sljedeća školska godina održavala se u teškim ratnim prilikama; naime, drugi kat sjemenišne zgrade ustupljen je bolnici Crvenoga križa. Zbog ratnih opasnosti i zbog tifusa koji se pojavio među vojnicima u bolnici Crvenoga križa i prešao na klerike, predavanja su bila prorijeđena, čak neko vrijeme obustavljena, a klerici otpušteni kućama. Jedan je od njih, Zlatko Koch, klerik iz Valpova, i umro.

Biskupski licej u Đakovu djelovao je četiri godine pri bogoslovnoj školi, a u međuvremenu je i umro biskup Krapac. U teškim ratnim godinama ravnateljstvo Bogoslovnog sjemeništa podnijelo je prijedlog kapitularnom vikaru, mons. dr. Anđelku Voršaku, da se licej od 1. rujna t. g. sa 7. i 8. razredom gimnazije privremeno smjesti u osječkom Dječaćkom sjemeništu, a klerici 7. i 8. razreda da pohađaju Kraljevsku veliku gimnaziju u Osijeku, kao i ostali pitomci istoga zavoda. Taj je prijedlog podnesen zbog nedostatka profesora, zbog ratnih nepravilika te zbog loših željezničkih veza između Osijeka i Đako-

¹⁰⁶ HR - NAĐ, fond BS, Zapisnik Odjela bogoslovnoga (Knjiga III.) od 1888. Školska godina 1913.–1914., str. 183.

¹⁰⁷ Franjo Krema, zemaljski školski nadzornik za srednje škole.

¹⁰⁸ HR - NAĐ, fond BS, Zapisnik zaključne sjednice profesorskog zbora od 16. srpnja 1914., Sjednički zapisnik biskupskog liceja u Djakovu.

¹⁰⁹ HR - NAĐ, fond BO, br. 1212/1914, od 21. rujna 1914.

va.¹¹⁰ Primivši taj prijedlog, kapitularni je vikar 19. lipnja 1917. sazvao sjednicu biskupijskog duhovnog stola na kojoj je donesen zaključak da se licej premjesti u osječko Dječjačko sjemenište.¹¹¹ Na profesorskoj sjednici održanoj 25. lipnja 1917. godine mons. Antun Akšamović, rektor Bogoslovnog sjemeništa, izvjestio je prisutne da će zbog sve težih ratnih prilika i smanjenoga broja vlastitih učiteljskih sila licej u Đakovu biti privremeno obustavljen i premješten u Osijek. Rektor je zahvalio profesorima iz Osijeka na uloženom trudu za dobar glas i procvat našega liceja.¹¹² Vlada je svojim dopisom odobrila da se oni učenici biskupskog liceja u Đakovu koji su s uspjehom svršili VII. razred smiju bez prijemnog ispita upisati u VIII. razred gimnazije u Osijeku.¹¹³

Ideja centralnog dječjačkog sjemeništa

U povijesti sjemeništa pravi zaokret u formiranju svećeničkih kandidata načinio je Tridentski sabor, na svome XXIII. zasjedanju, dekretom *De reformatione*, u kanonu XVIII. *Cum adolescentium aetas*. U prvi čas nije bilo razlike između maloga i velikog sjemeništa. Među kandidate mogli su se primati dječaci od 12. godine života. Biskup Antun Mandić otvorio je sjemenište za Đakovačku biskupiju 1806. godine. S vremenom su se mala sjemeništa odvojila od velikih i biskupi su počeli, uz velika, graditi i mala sjemeništa s vlastitom školom. Zbog nestašice klera, i biskupi na našim prostorima razmišljali su o osnutku malih sjemeništa.

Biskup Strossmayer još je 1857. godine osnovao zakladu za *Dječjačko sjemenište*, a kao početnu svotu sam je odmah položio 60.000 kruna. On je pozvao svećenike i puk da priteknu u pomoć, što su oni rado učinili. S vremenom je glavnica rasla, a pred samo otvaranje sjemeništa 1899. godine, tj. nakon gotovo pedeset godina, iznosila je preko 687.000 kruna, a kamate još 29.620 kruna.¹¹⁴ To je sjemenište bilo zamišljeno kao konvikt u kojem su pitomci (alumni) stanovali, a školu pohađali u Kraljevskoj velikoj gimnaziji u Osijeku. Nažalost, to sjemenište nije bilo dugog vijeka. Naime, već za vrijeme

¹¹⁰ HR - NAĐ, fond BS, br. 60/1917, od 17. lipnja 1917; HR - NAĐ, fond BO, br. 760/1917, od 18. VI. 1917.

¹¹¹ HR - NAĐ, fond BO, br. 760/1917, od 21. VI. 1917.

¹¹² HR - NAĐ, fond BS, Sjednički zapisnik, Zapisnik zaključne sjednice profesorskog zbora bisk. liceja u Đakovu, održane dne 25. lipnja 1917. pod predsjedanjem direktora Msgr. A. Akšamovića. – KR. ZEMALJSKA VLADA, Odjel za bogoštovlje i nastavu, Vlada primila na znanje dopisom od 18. srpnja 1917, 15.806.

¹¹³ HR - NAĐ, fond BO, br. 760/1917, od 8. VIII 1917. Dopis Vlade 21.134/1917, od 7. rujna 1917.

¹¹⁴ Matija Pavić, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806.-1906.*, Preštampano iz „GLASNIKA“ (Tisak Bisk. tiskare u Đakovu, 1906), 366, sl.

Prvoga svjetskog rata prolazilo je kroz poteškoće, a od 1921. godine Biskupija je slala svoje pitomce i u travničko sjemenište.

Osnivanje malih sjemeništa nije bilo spojeno samo s velikim materijalnim sredstvima, nego i s pronalaženjem dovoljnoga i stručnog kadra. Iz toga se rodila ideja o centralnom sjemeništu. Tako je razmišljao i nadbiskup-koadjutor zagrebački dr. Antun Bauer, koji je nedugo nakon svoga imenovanja i posvećenja pohodio Đakovo u travnju 1912. godine. Razlog njegova dolaska nije bila samo kurtoazna posjeta đakovačkom biskupu, nego i prilika da s njim razgovara i dogovara o pitanju katoličke gimnazije i centralnog dječaćkog sjemeništa koji bi se imali podići u Zagrebu ili u nekom drugom gradu Hrvatske, zajedničkim troškom zagrebačkog nadbiskupa i biskupa đakovačkog i senjskog. Prema mišljenju biskupâ, troškovi za zidanje i uzdržavanje tih zavoda mogli bi se namaći iz postojećih zaklada i dobrovoljnih prinosa biskupa i ostalog imućnijeg svećenstva.¹¹⁵ Iste godine biskup je pošao u vizitaciju *ad limina* za vrijeme koje ga je primio Sv. Otac Pio X., kome je on iznio stanje u biskupiji, a Papa se posebno zanimao za gradnju sjemeništa. Nakon povratka iz Rima biskup je uputio Okružnicu u kojoj je opisao taj pohod, ali u njoj nije spomenuo pitanje centralnog dječaćkog sjemeništa.¹¹⁶

Iako je, prema priznanju samog nadbiskupa, uspjeh spomenutog posjeta Đakovu bio negativan, nadbiskup-koadjutor je za vrijeme boravka u Rimu (*ad limina*) iznio svoj projekt o gradnji centralnog sjemeništa Sv. Stolici, koja ga je s oduševljenjem odobrila. Ne treba se čuditi što đakovački biskup nije prihvatio taj projekt, jer je on tada imao velikih izdataka za gradnju bogoslovnog sjemeništa u Đakovu, koju je započeo dan nakon nadbiskupova odlaska. Na temelju utoka što ga je nadbiskup uložio na Rim, Kongregacija Koncila postavila je 15. rujna 1913. biskupu pitanje zašto ne želi sudjelovati u projektu. Na taj dopis Kongregacije i na postupak nadbiskupa-koadjutora biskup Krapac oštro je reagirao. Podsjetio je Kongregaciju da je prošlog listopada bio u Rimu „ad limina Apostolorum“ i da je tom zgodom podastro iskrenu i detaljnu relaciju o svojoj biskupiji. „Tko je dakle, neka mi bude dopušteno kazati, dao nadbiskupu-koadjutoru Baueru dopuštenje da me stavi pred sud Svete Stolice i svete Kongregacije i lažnom riječju ocrni kao da sam ja protiv gradnje centralnog dječaćkog sjemeništa?“ Biskup je priznao da ga je nadbiskup-koadjutor posjetio i tom zgodom rekao da od njega za gradnju centralnog sjemeništa očekuje 500.000 kruna, ali mu je biskup, posavjetovavši se sa Stolnim kaptolom, obećao samo 200.000 kruna iz zakladne glavnice đakovačkog dječaćkog sjemeništa. Međutim, kako sada stvari stoje, on neće moći odvojiti ni toliko. Osim toga, nadbiskup je nerealan, jer zgrada za 500 pitomaca, s vlastitom

¹¹⁵ „Odlični gost u našem Djakovu“, *GBBS* 40 (1912), br. 7, 59.

¹¹⁶ „Okružnica, 1436. – 1912.“, *GBBS* 40 (1912), br. 20, 161; „Put nadbiskupa koadjutora u Djakovo i Bosnu“, *Katolički list* 63 (1912), br. 16, 187.

gimnazijom i profesorima, prema predračunu stajat će 12.600.000 kruna, a to nadbiskup Bauer neće moći nikad skupiti. Biskup završava svoj dopis riječima: „Stoga, Uzoriti gospodine, da spriječim dosjetke nadbiskupa Bauera pune laži i mistifikacija i da zaštitim svoj dosada oblaćeni (dobar) glas, jer kao da se ja glede gradnje Malog sjemeništa nisam pokorio odlukama i naredbama Svete Stolice. Dobio sam priliku, da *sine ira et studio* ovu na talijanskom jeziku sročenu promemoriju podastrem Svetom Ocu ponizno moleći da je vaša Uzoritost Svetom Ocu podastre radi bolje i podrobnije informacije a ne da ga se još više opteret.“¹¹⁷ Slučaj središnjeg sjemeništa i napetosti između Krapca i Bauera spominje i Iso Kršnjavi u svojim *Zapiscima* i veli da je za biskupa napisao pismo papi. U toj bilješci navodi da je Krapac u to vrijeme odustao od kandidature za zagrebačkog nadbiskupa.¹¹⁸

Nakon toga neuspjelog dogovora s Đakovom nadbiskup-koadjutor zagrebački odlučio je graditi dječjačko sjemenište samo za Zagrebačku nadbiskupiju. On je povjerio izradu nacrtu Josipu pl. Vancašu, građevnom nadsavjetniku u Sarajevu, koji je nacрте i troškovnik dogotovio, ali zbog izbijanja svjetskog rata nije se moglo ni pomisliti da se započne tako veliko djelo dok traje rat.¹¹⁹

Međutim, čini se da se napetost slegla i da je opet došlo do razgovora o gradnji centralnog sjemeništa; naime, 10. siječnja 1916. godine održan je sastanak u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu na kojemu su bili prisutni, osim zagrebačkog nadbiskupa i đakovačkog biskupa, biskup senjski i modruški ili krbavski dr. Josip Marušić, kanonik izaslanik Kaptola đakovačkoga Mijo Senc, rektor Sjemeništa đakovačkoga Antun Akšamović, dr. Dominik Premuš i prof. dr. Franjo Herman, perovođa. Nakon svestrane rasprave sudionici su potpisali zapisnik u pet točaka, kojim je zaključeno sljedeće: (1) Gradit će se sjemenište za 400 đaka, a Đakovačka biskupija popunit će 40 mjesta; (2) Đakovačka biskupija pridonijet će za gradnju 400.000 kruna; (3) Nadbiskup zagrebački i biskup đakovački zamolit će Vladu da i ona pridonese iz vjerezakladne zaklade za biskupiju senjsku; (4) Uprava i nastava povjerit će se ili isusovačkom redu ili svjetovnim svećenicima, o čemu će se konačno poslije odlučiti; (5) Gradnji će se pristupiti nakon sklopljenog mira.¹²⁰ Nažalost, te godine u mjesecu srpnju umro je biskup Krapac, pa je kapitularni vikar u ime Stolnoga kaptola đakovačkog javio nadbiskupu da bi zbog ratne situacije pitanje gradnje centralnog sjemeništa trebalo odgoditi, a nadbiskup je sam u svoje vrijeme javio da je doista nemoguće ući u tako opsežan posao u tako teškim

¹¹⁷ HR - NAĐ, fond KP, 40/1913, od 29. rujna 1913.

¹¹⁸ Kršnjavi, *Zapisci*, knj. 2, 696-697. Bilješka od 7. 10. 1913.

¹¹⁹ HR - NAĐ, fond KP, 4/1913, Diacovae die 29. Septembris 1913.

¹²⁰ HR - NAĐ, fond BO, br. 1114-ad/1916, od 12. I. 1916.

vremenima.¹²¹ Ti pregovori nastavljeni su ili, bolje rečeno, obnovljeni nakon što je za đakovačkog biskupa imenovan mons. Antun Akšamović. Štoviše, ne samo nastavljeni, nego realizirani izgradnjom Dječaćkog (Međubiskupijskog) sjemeništa u Zagrebu, na Šalati, pri čemu je Đakovačka biskupija pokrila jednu petinu troškova zgrada.

Ostale djelatnosti, gradnje i popravci

Kao đakovački biskup, napisao je nekoliko korizmenih okružnica, odnosno poslanica pastoralnog sadržaja, koje su objavljene u *Glasniku*, ali i kao separat. Teme su bile: Sv. pričest (1912.), Vjera (1913.), O obitelji i ženidbi (1914.), O obiteljskom odgoju (1915.), O rak-ranama našega vijeka i lijekovima protiv njih (1916.).¹²² U svojim poslanicama dr. Krapac bio je praktičan, suvremen i jasan, što je odgovaralo njegovom puku.¹²³

Biskup je za godinu dana gotovo do temelja otmjeno i udobno obnovio biskupski dom.¹²⁴ Nažalost, nestali su dokumenti u kojima je opisana obnova dvora i drugih objekata. On je uredio okoliš katedrale i biskupskog dvora, a u Trnavi iz temelja obnovio i uredio biskupski dvorac. Sve je to učinio o vlastitom trošku, uglavnom iz prihoda biskupske menze. Katedrali je darovao ispovjedaonice, namještaj Božjega groba, nabavio zvono teško 41.004 kilograma, nazvano „Ivan“ po biskupovu nebeskom zaštitniku sv. Ivanu Krstiteľju. Zvono je posvetio sam biskup 22. lipnja 1912. uz prisutnost školske djece i većeg broja vjernika.¹²⁵ Nažalost, i to je zvono pred kraj Prvoga svjetskog rata rekvirirano i saliveno u topove.¹²⁶ Vlada je tražila i sva ostala zvona,¹²⁷ a izuzeto je bilo samo zvono zvano „sv. Pavao“.¹²⁸ Biskup Strossmayer nabavio je biskupijsku tiskaru i strojeve u njoj. Prvi tiskarski stroj bio je stare konstrukcije, na ručni pogon. Sve je u tiskari bilo zastarjelo, tražio se i čekao darežljivi donator. I našao se u osobi biskupa Ivana Krapca, koji je svojim

¹²¹ HR - NAĐ, fond KP, br. 81/1916, od 17. kolovoza 1916; HR - NAĐ, fond BO, br. 1114/1916, exp. 23. kolovoza 1916.

¹²² Marin Srakić, *Bibliografija knjiga, brošura, monografija i muzikalija svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije, 1527. – 2006*, 2. dopunjeno izdanje (Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, 2007), 1142, 1143, 1144, 1145.

¹²³ Usp. „Dr. Ivan Krapac“, *Katolički list* 67 (1916), br. 29, 312.

¹²⁴ HR - NAĐ, fond KP, br. 7/1911., Izvješće o provedbi se imajućoj superkolaudaciji biskupskog dvora; HR - NAĐ, fond KP, 19/1911, Izvješće o nadpohvalbi i popravku u bisk. dvoru.

¹²⁵ „Posveta i podignuće novog zvona“, *GBBS* 40 (1912), br. 12, 102.

¹²⁶ HR-NAĐ, fond SK, br. 55/1916. Vojno zapovjedništvo u Zagrebu javlja da će se zvona stolne crkve skinuti i upotrijebiti za ratne svrhe.

¹²⁷ HR-NAĐ, fond SK, br. 44/1917.

¹²⁸ HR-NAĐ, fond SK, br. 57/1917.

prilogom pripomogao da se nabavi moderniji tiskarski stroj i uredi prostorije tiskare.¹²⁹ Biskup je popunio Stolni kaptol, kanonicima povećao beriva, od Cara i Sv. Stolice isposlovao potvrdu kanoničke koralne nošnje. Popunio je sve službe u središtu biskupije i izvan njezina sjedišta, od arhidakona do pri-sjednika Duhovnog stola. Da sve to bude učinjeno kako treba, prema zahtje-vima znanosti i kulture, pozivao je stručnjake koji su mu pomogli ili mu dali savjete o unapređenju biskupskog dobra, oranica, vinograda i šuma. Nabavio je modernu mehaniku za obradu zemlje, gotovo da se natjecao sa svjetov-nim veleposjednicima. Od gradnji, ubraja mu se u zasluge „izgradnja staje za konje i stanove za djelatnike Ergele. Ti su objekti do danas (2006.) u cijelo-sti zadržali svoj izvorni oblik. Specifična netaknutost prirode, te povezanost slavonskog čovjeka i lipicanaca na slavonskoj grudi, ambijent su nad kojim putniku namjerniku te mnogim posjetiteljima zastaje dah“.¹³⁰ Taj se objekt po njemu i danas naziva „Ivan-dvor“.

Biskup Krapac je od prvih svećeničkih dana bio široka srca, kako prema ustanovama kao što su ubožnice, tako i prema pojedincima.¹³¹ U Zagrebačkoj su nadbiskupiji pomoćnog biskupa Krapca cijenili i poštovali zbog njegovih osobnih svojstava, darežljivosti i prijaznosti. Predstavljajući njegov lik pri-je ređenja za pomoćnog biskupa, *Katolički list* je napisao: „Opće je poznato kako Krapac rado čini ljubav, gdje god komu može [...] Znana je i Krapčeva podatljivost. Da se ne spominju manji darovi, koje dan na dan čini, dosta je doći u Zagrebu u crkvu franjevačku, gdje jedan žrtvenik diči Krapca kao svo-ga osnivatelja [...] Kako je posve opravdana i nesumnjiva nada, da će čovjek ovako plemenita srca nositi ovu visoku čast, koja mu je u dio došla milošću Svete Stolice apostolske i Njegova ces. i kr. apostolskog Veličanstva [...]“¹³² On nije pomagao samo crkvene ustanove i pojedince, nego i svjetovne. Znatna novčana sredstva darovao je u dobrotvorne i humanitarne svrhe širom Hrvat-ske, a u Đakovu je novčano podupro djelovanje Dobrovoljnog vatrogasnog društva, Vojno veteranskog i bolno-pripomoćnog društva, Društva Crvenog križa, Katoličkog dobrotvornog gospojinskog društva.

Biskup uređuje službu Božju u katedrali

Od oslobođenja Slavonije i Đakova od Turaka glavne pobožnosti održa-vale su se u crkvi oo. franjevaca, koji su župu vodili sve do 1762., ali i kasnije su vjernici pohađali mise uglavnom u franjevačkoj crkvi (od 1806. godine

¹²⁹ Marinko Lacković, „Biskupijska tiskara u Đakovu“, *GBBS* 42 (1914), br. 12, 175.

¹³⁰ Pavao Sabolski, „Državna ergela lipicanaca i njen razvoj“, u: *500 godina Ergele Đakovo*, ur. T. Nemet (Đakovo: Državna ergela lipicanaca Đakovo, 2007), 263.

¹³¹ Pavić, „Govor“, 6.

¹³² „Biskup dr. Ivan Krapac“, *Katolički list* 60 (1904), 174-175.

sjemenišnoj), jer je župna crkva sv. Lovre, odnosno Svih svetih, nekadašnja džamija, bila premalena. Ni nakon što je Strossmayer izgradio novu velebnu katedralu, pobožnosti nisu premještane u nju. Tek kad je prema projektu gradnje novog sjemeništa trebalo rušiti i staru crkvu, biskup Krapac je u jednom dopisu Stolnom kaptolu izrazio želju da se sprovede evidencija o svim liturgijskim funkcijama, uspostavi raspored propovijedanja i da se zbog rušenja sjemenišne crkve liturgijske funkcije prenesu u druge đakovačke crkve.¹³³ Članovi Stolnoga kaptola odgovorili su samo na prvu biskupovu želju i za 1912. godinu načinili raspored propovijedanja. Nakon toga je biskup novim dopisom naredio red službe Božje u stolnoj crkvi, župnoj crkvi i crkvi časnih sestara. A) U stolnoj crkvi ima se uvesti: a) pjevana rana misa nedjeljama i blagdanima, na kojoj će pjevati koralisti; b) svibanjska pobožnost; c) zornice; d) pjevana rana misa, tzv. zornica na 1. dan Božića, mjesto ponoćke. B) U župnoj crkvi imade biti: ponoćka. C) U crkvu časnih sestara imaju se premjestiti: a) pobožnost Presv. Srca Isusova, b) svetkovanje sv. Antuna Padovanskoga, pri čemu će se crkva širom otvoriti publici. Biskup je ujedno odredio svećenike koji će biti zaduženi u pojedinim crkvama za provedbu njegovih naredbi. On je posebno istaknuo da se za pobožnost Presvetog Srca Isusova i svetkovanje sv. Antuna crkva časnih sestara otvori za puk.¹³⁴ Na odredbu da se ponoćka služi u župnoj crkvi Pavao Gjelatović, župnik, odgovorio je da njegovi kapelani služe ponoćke u filijalama, koje na to imaju pravo, pa to ne mogu preuzeti na sebe i obvezu ponoćke, a osim toga župna je crkva premalena da se u njoj služi ponoćka, jer na njoj sudjeluje mnoštvo vjernika.¹³⁵ Na tu i na druge primjedbe biskup je odgovorio i donio konkretne odredbe koje će vrijediti dok sjemenište ne bude dovršeno i uređeno, kad će se služba Božja za stalno i definitivno urediti.¹³⁶

Kanonik lektor Stjepan Babić zamolio je biskupa da od cara ishodi za đakovački kaptol znak kao što ga imaju ostali hrvatski kaptoli. Biskup Krapac podnio je predstavku caru i kralju Franji Josipu I., koji je svojim rješenjem od 21. veljače 1911. godine dopustio nošenje posebnoga kaptolskoga znaka. Biskup je dao o vlastitom trošku izraditi 8 komada za osmoricu kanonika, uz uvjet da u određene dane služe sv. misu za Cara i za biskupa.¹³⁷ Osim toga uređenja službe Božje, biskup je podnio molbu Caru i Papi da se Stolni kaptol poveća još za dva kanonička mjesta. To je namjeravao učiniti i biskup Strossmayer; međutim, kad on to nije mogao ostvariti za života niti vlastitim

¹³³ HR - NAĐ, fond BO, br. 1717-1911, Exped. 16. XII. 1911.

¹³⁴ HR - NAĐ, fond BO, br. 633. – 1912., Djakovo 3. svibnja 1912; HR - NAĐ, fond SK, br. 210/1912, Dopis ordinarijata od 3. svibnja 1912.

¹³⁵ HR - NAĐ, fond BO, br. 633. - ad. 8. VI. 1912. Dopis župnog ureda 307/1912.

¹³⁶ HR - NAĐ, fond BO, br. 1469/1912, Exped. 25. 11. 1912.

¹³⁷ HR - NAĐ, fond KP, br 20/1911, od 19. ožujka 1911.

dotacijama, oporučno je odredio da od njegova imetka „treća trećina ima se na kamate dati i slavnim kaptolom dotle rukovoditi dok interes ne naraste do 6.000 for, šest hiljada forinti“.¹³⁸ Kad je Zemaljska vlada u Beču Strossmayerovu oporuku potvrdila i zakladu odobrila, biskup Ivan Krapac uspostavio je dva kanonička mjesta u Stolnom kaptolu đakovačkom (30. kolovoza 1911.).¹³⁹ Prigodom audijencije 14. listopada 1912. godine izmolio je od pape Pia X. povlasticu da se članovi Stolnoga kaptola đakovačkog mogu uz mozzetu ljubičaste boje služiti i biretom iste boje. Zanimljiv je sljedeći podatak: naime, biskup je prigodom audijencije u ruci držao tekst te molbe. Papa je rekao: „Dajte mi taj papir da ga potpišem pa ne morate više ništa tražiti u kongregacijama.“ I doista, na originalnoj molbi stoji autogram pape Pia X.¹⁴⁰

Politička opredijeljenost biskupa Krapca i dijecezanski kler

Biskup Krapac je cijelog života politički pripadao mađaronskoj stranci i bio blizak banu Dragutinu Khuenu Héderváryju, što su mu mnogi zamjerali, počevši od biskupa Strossmayera, kao što je to već spomenuto u prethodnom tekstu. U oporbenom tisku zvali su ga „mađaronski kanonik“, a nakon imenovanja za biskupa „mađaronski biskup“. Toj stranci pripadao je kasnije i hrvatski ban Nikola Tomašić, koji u narodu baš i nije bio prihvaćen, pogotovo nakon što je ustanovio „Stranku narodnog napretka“, koja je prema njegovim riječima trebala biti produljena ruka grofa Khuena i koja je trebala sačuvati privid ustavnosti, a zapravo je bila modificirana „mađaronska stranka“. Tomašić je pozvao trojicu biskupa, među njima i đakovačkog biskupa dra Ivana Krapca, da budu stupovi te nove stranke.¹⁴¹ U vrijeme kad je za biskupa u Đakovo došao dr. Ivan Krapac političko-stranačka situacija bila je, pojednostavljeno rečeno, šarolika.¹⁴² Iako je vladao „Strossmayerov duh“, u Đakovu

¹³⁸ *Smrt i oporuka biskupa J. J. Strossmayera. Ostavština đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera 1905. godine*, prir. Stjepan Sršan (Zagreb – Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Državni arhiv u Osijeku, Đakovačka i Srijemska biskupija, 2006), XV.

¹³⁹ HR - NAĐ, fond SK, br. 286/911., Zapisnik sjednica Stolnoga kaptola 1909-1929.

¹⁴⁰ HR - NAĐ, fond KP, br. 35/1912., Predmet Stolni kaptol: dozvola bireta ljubičaste boje Na tekst molbe sam je papa svojom rukom napisao: „Juxta preces per libenter in Domino, Die 14. Octobris 1912. Pius PP. X.“ / Prema molbi vrlo rado u Gospodinu, dne 14. listopada 1912.

¹⁴¹ Usp. Antun Radić, *Sabrana djela XII. Narod i Sabor*, „Dom“ 1911.- 1912. Seljačka sloga 1938. str. 94-98.

¹⁴² Usp. Rudolf Horvat, „Đakovački izbori za Hrvatski sabor“, u: *Slavonija. Povjesne rasprave, crtice i bilješke*, knj. I. (Zagreb, 1936), 73-75; Vladimir Geiger, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, 2001), 87-88; Stjepan Sršan, „Izbori

i Đakovštini na izborima desetljećima su se izmjenjivale stranke suprotnog tabora. Tako je npr. na izborima 1910. pobijedila Tomašičeva stranka na čelu sa zagrebačkim kanonikom dr. Lovrom Radičevićem, osobnim prijateljem biskupa Krapca. Biskupovu stranačko-političku pripadnost nije prihvaćao jedan dio đakovačkoga klera, pogotovo mlađega, ali on od toga nije pravio veliki problem, jer biskup svoje političko uvjerenje nije ni isticao ni nametao drugima. Po naravi blag, nesklon borbama i napetostima, nastojao je svima pokazati ono što je najavio u svojoj nastupnoj propovijedi, tj. da mu je oružje u upravi biskupije „ljubav“. On je iskreno zastupao unionističko stajalište, ali nije spadao u one koji ne priznaju patriotizam političkom protivniku.¹⁴³ U godini kad je položio doktorat iz kanonskog prava (1896.) bio je odlikovan Viteškim redom željezne krune. Te godine kralj ga je odlikovao čašću naslovnog biskupa beogradskog i smederevskog, a kao beogradski i smederevski biskup bio je imenovan i članom Ugarske velikaške kuće. Za vrijeme obnašanja službe đakovačkog biskupa, apostolski car i kralj imenovao je dr. Ivana Krapca „pravim tajnim Savjetnikom Njegova Veličanstva“.¹⁴⁴

Bez obzira na biskupovu stranačku opredijeljenost, svećenstvo Đakovačke biskupije cijenilo je velikodušnost svoga biskupa i za njegova života i poslije smrti. Za vrijeme života to je pokazalo kad je predvođeno gg. dekanima došlo izraziti svoju zahvalnost na njegovoj očinskoj skrbi i požrtvovnosti, iskazanoj time što je svojim radom postigao „da se tražbina vjerozakonske zaklade contra biskupa dijecezanskoga u iznosu od 319.835 kruna i 51 f. ustupi ovo biskupijskim zakladama: za kapelane, deficijente i za sjemenište u jednakim dijelovima. Podjedno šalje 27 komada založnica Prve hrvatske štedionice u novčanoj vrijednosti od 166.900 K. kao djelomičnu otplatu u korist rečenih triju zaklada“.¹⁴⁵ Tom zgodom skupilo se u biskupskom dvoru oko 40 svećenika iz raznih dekanata biskupije. U ime prisutnih, biskupa je pozdravio i zahvalio presvijetli g. Josip Horvat, župnik i dekan u Osijeku.¹⁴⁶

Svećenici su svoju zahvalnost i poštovanje prema darežljivom i „meka srca“ biskupu izrazili i prigodom njegove sedamdesete godišnjice života. *Glasnik* je to zabilježio:

„Dne 10. ov. mj. došli su u Djakovo svi dekani naše biskupije sa velikim brojem [preko 60] svoga područnoga svećenstva, da Preuzv.

za Hrvatski sabor 1848. – 1918“, u: *Godišnjak ogranka Matice Hrvatske Vinkovci* br. 14, ur. Marko Landeka, (Vinkovci: Ogranak Matice Hrvatske, 1997), 120-122.

¹⁴³ „Dr. Ivan Krapac biskup đakovački“, *Hrvatska* (Zagreb), 17. 7. 1916, br. 1439.

¹⁴⁴ Usp. „Dr. Ivan Krapac imenovan pravim tajnim Savjetnikom Njegova Veličanstva“, *GBBS* 40 (1912), br. 11, 92.

¹⁴⁵ HR - NAĐ, fond SK, br. 37b/1913. Zapisnik, Sjednica II. izvanredna, 27. siječnja 1913.

¹⁴⁶ „Biskupija. Deputacija svećenstva“, *GBBS* 41 (1913), br. 2, 23.

gosp. biskupu čestitaju *sedamdeset godišnjicu* rođenja. Tom prigodom predao je Presvj. gosp. *Josip Horvat*, apostolski protonotar, dekan i prepošt-župnik u Osijeku Preuzv. gospodinu biskupu krasan i skupocjen zlatan *kalež* nabavljen dobrovoljnim prinosima našega kuratnoga [arh. pastoralnoga] klera.¹⁴⁷

Predvoditelj delegacije svećenika održao je prigodni govor. Kalež je doista prekrasan, pravo remek-djelo zlatarskog umijeća, a potječe iz bečke zlatarske radnje Karla Kossaka, podrijetlom Hrvata. Na toj svečanosti sudjelovali su ugledni gosti, a među njima nadbiskup-koadjutor dr. Antun Bauer, mostarski biskup o. Alojzije Mišić i drugi. Iso Kršnjavi navodi da se jednom biskup Krapac pred njim pohvalio da ga svećenstvo voli te mu je „s ponosom pokazao kalež što su mu ga poklonili svećenici njegove dijeceze“.¹⁴⁸ Osim toga, svećenici Đakovštine odlučili su pokloniti svome biskupu za njegov svećenički jubilej zlatni lanac s biskupskim križem, koji je pohranjen u riznicu biskupije.¹⁴⁹

Sedamdesetu godišnjicu života čestitao mu je i papa Pio X.:

Faustam nactus occasionem, beatissimus Peter Tibi specialem Apostolicam benedictionem, caelestium munerum auspiciem, permanentem in Domino impertitur. Cardinalis Merry del Val. („Koristeći ovu sretnu okolnost Sveti Otac Ti u Gospodinu trajno podjeljuje posebni Apostolski blagoslov nebeskih darova. Kardinal Merry del Val.“)¹⁵⁰

Narod slavi svoga pastira

Pastirski pohodi pružaju vjernu sliku kako je biskupa prihvatio vjernički puk, a o tim pohodima postoje različita izvješća. Godinu dana nakon preuzimanja svoje službe biskup Krapac je pošao na svoje prvo apostolsko putovanje po biskupiji – od 15. svibnja do 31. svibnja 1911. Iz pera mons. Vilka Anderlića, svećenika Zagrebačke nadbiskupije koji je pri dolasku biskupa u Đakovo prešao u Đakovačku biskupiju, saznajemo kako su biskupa u pojedinim župama, selima i gradovima dočekali, pozdravljali i otpravljali. Anderlić kao biskupov pratilac piše da je biskupa, otkako je prošao ispod prvog slavoluka u Širokom Polju, mjestu pokraj Đakova, od mjesta do mjesta narod pozdravljao i klicao mu: „Živio biskup!“ Svugdje su ga dočekale mjesne, gradske ili općinske vlasti, školska djeca, mladež, vatrogasci i kulturno-umjetnička društva, kao što su „Lipa“, „Strossmayer“, „Preradović“ i sl. Ulice su bile ure-

¹⁴⁷ „Spomen-dar dušobrižnog svećenstva Preuzvišenom gospodinu biskupu“, *GBBS* 41 (1913), br. 13, 113.

¹⁴⁸ Kršnjavi, *Zapisci*, knj. 2., 697.

¹⁴⁹ „Đakovo. Dar pokojnom biskupu“, *Katolički list* 67 (1916), br. 33, 369.

¹⁵⁰ „Sedamdesetgodišnjica Preuzv. g. biskupa Ordinarija“, *GBBS* 41 (1913), br. 12, 105.

šene zelenilom, vijencima i cvijećem, a kuće ćilimima i šarenicama. U većim mjestima, npr. Osijeku i Vukovaru, grurali su topovi i mužari, a svugdje su ga pozdravljala crkvena zvona i na dolasku i na odlasku. Od Osijeka do Kamenice dočekan je s oduševljenjem i sinovskim poštovanjem. Prigodom kanonske vizitacije podjeljivao je sakrament svete potvrde stotinama i tisućama ljudi. Posjećivao je škole, bio na predavanju vjeronauka pojedinih svećenika, pohađao mjesne vlasti. Nerijetko su mu priređivali podoknice i sl.¹⁵¹ Iste godine, od 7. do 15. rujna, biskup je obavio svoje drugo pastirsko putovanje, ovoga puta u brodskom kraju.¹⁵² Nakon povratka s tog pohoda *Hrvatske pučke novine* donijele su vijest da „doček biskupa dra Krapca ni u jednom mjestu nije bio srdačan, što više da je došlo u nekim mjestima do malih demonstracija [...] Razlog toj promjeni u držanju našega naroda prema dru Krapcu ne ćemo isticati. Ta oni su predobro poznati, a naročito se imadu tražiti i u okolini biskupovoj koji se obkolio sa arcimađaronima ala Radičević i drugi“.¹⁵³ Kanonsku vizitaciju u brodskom kraju, održanu 1914. godine, opisao je Tomislav vitez Pracny, komandir Reda sv. Silvestra, školski inspektor. Nastup biskupa je opisao: „Njegov lijepi – pun ljubavi – nastup pri apostolskom radu u privatnom saobraćaju, povod je mojem razmatranju. Kamo god je došao, prihvatio se je posla čvrstom voljom i velikim žarom. Govorio je narodu zanosno, iz sve duše i zadahnuo riječi svoje toplim osjećajima. Njima je zatitrao i osjećaje stada svoga te je narod vidio u biskupu dobrog i velikog sina svoga.“¹⁵⁴

Biskupa napadaju i brane

Stanovita skupina ljudi u Đakovu, pripadnika „socijal-demokratske stranke“, kojoj je na čelu bio dr. Ivan Ribar, u svome glasilu *Slobodna riječ* više puta je na način krajnje neprimjeren javnom diskursu napala biskupa Krapca. U obranu biskupa stalo je uredništvo *Glasnika*, koje je nekoliko puta reagiralo: „Poznat je kulturni ton socijal-demokrata – ali ovakovi ispadi nas upravo zapanjuju, jer nam je upravo neshvatljivo, da bi čovjek zdrava razuma a uz to inteligentan, svojeg političkog protivnika mogao ovako napadati. Ona pisanija je naprosto patološki pojav, koji se zove paroksizam. S tog čestitam „Slobodnoj Riječi“ na takvom suradniku. Može ih si lako naći još – tamo blizu Zagreba.“¹⁵⁵

¹⁵¹ Vilko Anderlič, „Prvo apoštolsko putovanje presvij. biskupa dr. Krapca po njegovoj biskupiji“, *GBBS* 39 (1911), br. 12, 96-97; br. 13, 105-106.

¹⁵² Vilko Anderlič, „Drugo apoštolsko putovanje presvij. g. biskupa dr. I. Krapca“, *GBBS* 39 (1911), br. 18, 142-143.

¹⁵³ „Domaće viesti, Povratak biskupa u Đakovo“, *Hrvatske pučke novine*, 17. 9. 1911., 2.

¹⁵⁴ [Tomislav] Pracny, „Kanonička vizitacija u brodskom dekanatu (Razmatranje)“, *GBBS* 42 (1914), br. 10, 89.

¹⁵⁵ „Napadaji na Preuzv. g. Ordinarija“, *GBBS* 42 (1914), br.10, 92.

Glasnik se osvrnuo i na pisanje „Djakovačkih hrvatskih pučkih novina“, kojima je vlasnik i urednik bio dr. Ivan Ribar. Te novine su 4. travnja objavile uvodnik pod naslovom „8. IV.“, u kojem je autor (dr. Ribar) za biskupa Strossmayera ustvrdio da je „heretik naoko crkve“. U istom članku autor napada svećenstvo, naročito đakovačko, i tvrdi da bi Strossmayer trebao biti među nama da kao Krist korbačem istjera iz svojom mukom podignutih hramova farizeje i narodne nametnike. Hrvatski bi narod onda slobodnije odahnuo, slaba bi misao jedinstva postala čvrsta, a hrvatska nacionalna borba imala bi provodiča sigurna i vješta, sklona i ljubavlju prožeta.¹⁵⁶ Kad se vidjelo da takva pisanja vode do apsurdna, dr. Ribar pohodio je biskupski dvor i tu biskupu obećao da neće više pisati protiv njega, ali se njegove novine toga nisu držale. Dakako, ni *Glasnik* nije ostao dužan, pa se razvila žestoka polemika koja je trajala sve dok dr. Ribar nije preselio svoju kancelariju u Beograd. U toj je prepirci dr. Ribar tužio uredništvo *Glasnika*, na što je ono odgovorilo da se toga ne boji, „jer znamo za onu ‘tko istinu gudi, guda lom ga biju po prstima’. Samo mu lijepo ne stoji, što se oklopljen svojim zastupničkim imunitetom služi proti sredstvom, koje mi proti njemu ne možemo uspješno upotrijebiti – ma da bi za to imali razloga. Naša je borba proti njemu načelna – pa je ne mislimo rješavati pred sudom, već perom i radom“.¹⁵⁷

U župnim spomenicama nalazimo svjedočanstva svećenika o novom biskupu koja ističu upravo tu biskupovu darežljivost. Tako je župnik gornjogradske Župe sv. Petra i Pavla u Osijeku zabilježio u župnu spomenicu: „Biskupovanje svoje počeo je Presvijetli g. dr. Krapac sa plemenitim djelom. Darovao je za đakovačku bolnicu 6000 Kr te 1200 kruna za sirotište. Ti darovi, a i od prije već poznata dobrotva njegova srca učvršćuje nas u nadi, da smo sa dr. Krapcom dobili biskupa, koji će i htjeti i znati liečiti rane koje su biskupiji dugogodišnjim nemarom zadane da će i tvorom svom puku biti pravi pastir i dobrotvor svom svećenstvu, brižni prijatelj, savjetnik i otac. Bog dragi dao da bude tako!“¹⁵⁸

Ostvarilo se ono što je prigodom imenovanja za đakovačkog biskupa željelo uredništvo *Katoličkog lista*: „Pa dao Bog da uzmogne u novom položaju pridobiti srca svećenstva te s njim zajedno, a za narod, mnogo dobra učiniti, što je ruševno podići, slabo učvrstiti, jako potaknuti na ustrajnost – u kratko biti sve svima.“¹⁵⁹

¹⁵⁶ „Na rovaš ‘Djakovačkih Hrvatskih Pučkih Novina’“, *GBBS* 42 (1914), br. 7, 67.

¹⁵⁷ „Na odgovor g. Dr. I. Ribaru“, *GBBS* 42 (1914), br. 8, 75.

¹⁵⁸ Župa sv. Petra i Pavla Osijek, Arhiva Župe sv. Petra i Pavla, *Liber rerum memorabilium romano-catholicae parroeciae civitatis Osiek, 1910.*

¹⁵⁹ „Novi biskupi“, 132.

Prvi svjetski rat

Zadnje dvije godine svoje uprave Bosanskom i Srijemskom biskupijom biskup Krapac proveo je u neprilikama Prvoga svjetskog rata. Čim je rat bio najavljen, biskup je izdao okružnicu u kojoj je izvijestio vjerničku javnost o najavljenom ratu i izrazio žaljenje što će mnogi sinovi i očevi biti pozvani u rat, a možda u njemu i poginuti. Naredio je molitvu za branitelje, za Prijestolje i za domovinu,¹⁶⁰ a tijekom rata obilno je financijski potpomagao rad humanitarnih društava. Svoju velikodušnost biskup je pokazao napose time što je Crvenom križu ponudio drugi kat tek izgrađene sjemenišne zgrade za bolnicu ranjenih vojnika, rekonvalescenata. U bolnici bilo je namješteno 100 postelja za obične vojnike i 12 za časnike.¹⁶¹ Đakovačke gospođe vodile su brigu oko nabave živežnih namirnica i održavanja čistoće u bolnici, a časne sestre Sv. Križa, uz njih Đakovčanke članice podružnice Crvenoga križa, kuhale su i pomagale liječniku u previjanju rana. Bolnicu je pohodio i pregledao nadvojvoda Franjo Salvator u pratnji biskupa ordinarija, velikog župana baruna Adamovića te predsjednika Crvenog križa dr. Voršaka i dao visoku ocjenu o čistoći zgrade i njezi bolesnika. Bolnicu je dvaput posjetio i grof Marko Pejačević s gospođom.¹⁶² U popisu najvećih upisnika ratnoga zajma u Đakovštini biskup Ivan Krapac bio je na prvome mjestu, s upisanih 800.000 kruna.¹⁶³ Humanitarno-dobrotvorna djelatnost biskupa Krapca došla je na vidjelo napose za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Ovdje navodimo samo jedan kraći prikaz djelatnosti: „Ubrzo po svom imenovanju, Krapac je bio izabran za pokrovitelja đakovačkoga Crvenog križa. Njegova podrška društvu tijekom Prvoga svjetskog rata, odnosno do njegove smrti 1916., bila je od golemoga značaja. Biskup Krapac darovao je odmah početkom rata, u ljeto 1914., podružnici Crvenog križa u Đakovu 5.000 kruna, i to za Crveni križ 2.500 kruna, a za pomoć obiteljima unovačenih građana 2.500 kruna. Također, biskup se ujedno obvezao u potpunosti za čitava trajanja rata uzdržavati sedamdeset obitelji službenika svoga vlastinstva te obiteljima svojih u rat pozvanih činovnika davati potpunu opskrbu i sva beriva.”¹⁶⁴

¹⁶⁰ „Okružnice“, br. 1060/1914, *GBBS* 42 (1914), br. 15, 125.

¹⁶¹ Branko Ostajmer i Vladimir Geiger, *Đakovo i Đakovština u Prvom svjetskom ratu 1914.–1918.* (Đakovo: Muzej Đakovštine; Društvo ljubitelja starina Đakovo, 2014), 29.

¹⁶² „Bolnica Crvenog križa u sjemeništu“, *GBBS* 42 (1914), br. 20 i 21, 181.

¹⁶³ *Đakovo i Đakovština*, 14.

¹⁶⁴ Branko Ostajmer i Vladimir Geiger, „Dobrotvorna djelatnost đakovačkih društava i ustanova tijekom Prvoga svjetskoga rata“, *Scrinia Slavonica* 14 (2014), 170.

Iznenadna smrt

U šestoj godini biskupske službe u Đakovu, tj. 1916. godine, 22. srpnja navršilo bi se 50 godina kako je kardinal i metropolit Juraj Haulik Ivanu Krapcu u zagrebačkoj prvostolnoj crkvi podijelio svećenički red. Zbog teških ratnih vremena, zlatni svećenički jubilej biskup je namjeravao skromno proslaviti na Veliku Gospu, 15. kolovoza te godine. Biskup je uputio svećenicima okružnicu u kojoj je najavio skromnu proslavu tog jubileja. Poručio im je da zbog teških ratnih vremena želi svečanu misu i spomenicu svoje prve sv. mise skromno proslaviti u stolnoj crkvi na blagdan Velike Gospe, 15. kolovoza. Svećenike je zamolio da i oni tom prigodom to učine i da se za njega pomole Bogu, da mu bude milostiv, da ga Božja milost i dalje krijepi i jača, da njegov život i rad budu na čast i slavu Božju, a na spas vjernicima, te na korist narodu hrvatskomu. Posebno je zamolio svećenike da se, što se tiče njegove osobe, u skladu s tadašnjim teškim prilikama uzdrže od svih nepotrebnih vanjskih izjava, kojima se osim vanjštine ionako ništa ne postiže.¹⁶⁵

I pomoćni biskup Anđelko Voršak uputio je okružnicu u kojoj je čestitao svečaru i pozvao svećenike i vjernike da u župama obilježe taj događaj držeći se onih uputa što ih je svečar naznačio u svojoj prigodnoj okružnici.¹⁶⁶

Nekoliko mjeseci prije proslave 50. obljetnice i biskup i Stolni kaptol uputili su molbu Sv. Ocu – preko zagrebačkog nadbiskupa dr. Antuna Bauera, odnosno direktno preko kardinala Gasparrija, državnog tajnika Svete Stolice – da jubilarcu udijeli apostolski blagoslov. Stolni je kaptol ujedno – preko pronuncija u Beču, kardinala Raffaela Scapinellija di Leguigna – predložio i zamolio da Sveti Otac biskupa Krapca odlikuje čašću „comes romanus“. Uz molbu, biskup-jubilarac je za *Obol sv. Petra* priložio 25.000 kruna.¹⁶⁷

Biskup je u zadnje vrijeme pokazivao dobro raspoloženje i doimao se zdravim. Kako je običavao radi zdravlja svake godine ići u toplice, biskup je i te godine, prije proslave 50. obljetnice svećeništva, u pratnji kanonika Mije Senca pošao u Rogašku Slatinu na kratki odmor. Inače, svima je u Đakovu bio poznat biskupov dnevni red. Vrlo rano bi otvarao prozore, a u ljetnim mjesecima vidjeli su ga kako se moli u katedrali kod oltara Majke Božje. Običavao se šetati ujutro ili u podne po vrtu biskupskog dvora. Iz Rogaške Slatine stizale su povoljne vijesti o njegovu zdravlju i raspoloženju.

Biskup se vratio iz toplica u Zagreb u subotu poslijepodne, 15. srpnja. Ondje ga je u njegovoj kući u Zagrebu (Gajeva 51) pohodio i ostao kod njega

¹⁶⁵ Ivan Krapac, „Okružnice. Poljubljena braćo svećenici“, *GBBS* 44 (1916), br. 9, 65.

¹⁶⁶ Anđelko Voršak, „Časna braćo u Isusu! (Okružnica)“ 651. – 1916, *GBBS* 44 (1916), br. 9, 66.

¹⁶⁷ VAT - ANV, fasc. 765, ff.

na večeri zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer, u pratnji svoga tajnika Kamila Dočkala. Nadbiskup je biskupa Krapca pozvao da sutradan, u nedjelju, bude njegov gost. No, iste večeri, kad su se gosti razišli, oko 23.30 biskupu je pozlilo. Kad su ukućani ušli u njegovu sobu, on je hodao po sobi i govorio: „Meni je jako zlo, ja sam gotov.“ Tako je i bilo. Mijo Senc, kanonik, koji je bio u njegovoj pratnji, podijelio mu je sv. odrješenje, a ukućani su pozvali liječnike, no oni su samo mogli konstatirati smrt od kljenuti srca. Biskup je preminuo u noćnim satima subote na nedjelju, 16. srpnja 1916. U Đakovu su vijest o njegovoj smrti primili s nevjericom. Najednom se Đakovo „zavilo u ruho ne pira i veselja nego plača i jecaja“.

Prijenos i sprovod u Zagrebu i u Đakovu

Na vijest o biskupovoj smrti otputovali su u Zagreb dr. Andrija Živković, njegov osobni tajnik, i upravitelj dobara gospodin Ivan Čefuta, da dogovore s nadbiskupom Bauerom pojedinosti glede prijena i sprovoda. Isti dan kad je stigla vijest o biskupovoj smrti biskup Anđelko Voršak uputio je svećenstvu i vjernicima okružnicu u kojoj je odredio da se u svim crkvama biskupije zvonima oglasi taj tužni događaj, da svećenici odsluže tri mise za pokojnikovu dušu, a daljnje odredbe izdat će kapitularni vikar nakon što ga Stolni kaptol izabere. U toj okružnici dr. Voršak pozvao je braću svećenike da se još dugo „u svojim molitvama sjećaju svoga biskupa IVANA koga je providnost Božja prije šest godina biskupiji na čelo postavila, a koji je za to prem kratko vrijeme, i primjerom svojim, nadpastirskom brižljivošću svojom, a osobito darežljivom desnicom svojom stvorio u svakom pogledu, nove uvjete za razvoj i napredak naše biskupije u dosele uprav nečuvevoj mjeri“.¹⁶⁸

U ponedjeljak, 17. srpnja, bilo je biskupovo tijelo balzamirano, a poslijepodne prevezeno iz kuće žalosti u nadbiskupsku kapelicu i tu ostalo do utorka, 18. srpnja. Brojno građanstvo pohitilo je u kapelicu da se pomoli za svoga negdašnjeg pomoćnog biskupa i generalnog vikara, kao i za dobročinitelja nadbiskupije i grada Zagreba.

Iz Đakova su stigli u Zagreb, kao predstavnici biskupskog bogoslovnog sjemeništa, još mons. Antun Akšamović i prof. Antun Donković, koji su prisustvovali svečanim zadušnicama i sprovodu u Zagrebu. Pokojnikov lijes resilo je bezbroj vijenaca živog cvijeća, a isticali su se vijenci bana dr. Ivana Skerleca, Velikaške kuće kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, Hrvatskog sabora, grada Zagreba, đakovačkog Kaptola te oni privatnika i korporacija.

¹⁶⁸ Anđelko Voršak, „Okružnica 968 – 1916, Poljubljena u Isusu braćo!“, *GBBS* 44 (1916), izvanredni broj. Posebni letak privezan.

„U utorak, 18. srpnja, u 10 sati pošao je nadbiskup Antun Bauer u pratnji kanonika Franje Salis-Sewisa, Janka Barléa, Stjepana Hadrovića, Franje Vojakovića i ostalih svećenika u nadbiskupsku kapelu. Tu je mrtvo tijelo blagoslovljeno, a potom iz kapelice preneseno u stolnu crkvu gdje su obavljene svečane zadušnice koje je služio nadbiskup i metropolit, uz asistenciju pomoćnih biskupa *dr. Dominika Premuša* i *dr. Josipa Langa* te *dr. Dionizija Njaradija*. Nakon rekvijema sprovodna je povorka krenula Bakačevom ulicom do Jelačićeva trga i nastavila Ulicom Marije Valerije [danas Praška ulica] i preko Zrinjevca došla do kolodvora. Tu je mrtvo tijelo postavljeno u posebna željeznička kola. Sprovod, na kojem su sudjelovale časne sestre milosrdnice, Vatrogasno i zanatlijsko društvo zagrebačko, župnici i ostali svećenici, bio je doista veličanstven, a vodio ga je sam nadbiskup Bauer. U sprovodnoj povorci stupali su brojni odličnici grada Zagreba, činovnici, pobožni puk.“¹⁶⁹

U srijedu, 19. srpnja, lijes s tijelom pokojnika stigao je vlakom iz Zagreba preko Broda na đakovački kolodvor. U 7 sati skupili su se na kolodvoru kanonici, prebendari i profesori Bogoslovnog sjemeništa te svećenici i klerici, zatim predstavnici mjesnih vlasti, ureda i korporacija, vlastelinsko činovništvo, učitelji i učiteljice mjesnih škola, časne sestre Svetog Križa, bratovštine i brojni vjernici iz Đakova i okolice. Sprovod je vodio kanonik opat Matija Pavić. Mrtvo je tijelo prevezeno u četveropregu u biskupski dvor te položeno na odar u crvenom salonu biskupskog dvora, koji je za tu priliku bio presvučen crninom. Tu je mrtvo tijelo ostalo do večeri, a potom je poslije Pozdravljenja lijes prenesen u stolnu crkvu, gdje je ostao do petka ujutro. U Đakovo su stigli mnogi odlični gosti iz Zagreba, Osijeka i drugih gradova. U petak, 21. srpnja, u 9 sati započeo je svečani rekvijem što ga je služio nadbiskup Bauer uz asistenciju predstavnika kanonika, župnika, kateheta. Na koru je pjevao mješoviti zbor đakovačke katedrale, pod ravnanjem *regens chori*, gospodina Ivana Trišlera. Mjesto proslave svećeničkog jubileja i svečanog ulaska u đakovačku katedralu uz pjesmu „Evo velikog svećenika“, biskup Krapac unesen je u katedralu uz turobni i ganutljivi: „Pokoj vječni!“¹⁷⁰ Prostrana katedrala bila je dupkom puna. Nakon održavanja održao je prečasni gospodin Matija Pavić nadgrobno slovo u kojem je ocrtao život i djelo zaslužnoga biskupa. Nakon završenih obreda članovi đakovačkoga zanatlijskog društva ponijeli su lijes Strossmayerovim trgom do Botičeve ulice prema kripti gdje su smrtni ostatci biskupa dr. Ivana Krapca sahranjeni.

Glasnik je posvetio pokojnom biskupu Ivanu cijeli *Izvanredni broj*, u kojem je našoj javnosti iznio sve ono što je biskup u kratko vrijeme učinio za

¹⁶⁹ „Sahrana biskupa dra Krapca“, *Obzor*, 17. 7. 1916, br. 200, 2.

¹⁷⁰ [Alojzije Vincetić], „Dr. Ivan Krst. Krapac“, *GBBS* 44 (1916), izvanredni broj broj, 22. srpnja 1916.

biskupiju. Iz govora što ga je izrekao mons. Matija Pavić, kanonik i opat, saznajemo mnogo toga što je biskup Krapac učinio za Crkvu općenito, za svoju biskupiju i hrvatski narod. Govornik ga je usporedio s biskupom Antunom Mandićem,¹⁷¹ koji je, kao i biskup Ivan, u istoj životnoj dobi stao na čelo Đakovačke biskupije. Biskup Mandić otvorio je (ustanovio) sjemenište, a biskup Ivan Krapac u dvije godine izgradio novu zgradu sjemeništa. Obojica su kratko upravljali biskupijom; Krapac jedva šest, a Mandić jedva osam godina. Biskup Mandić u oporuci je napisao: „Sjemenište mi je na srcu!“, a biskup Krapac u zadnjem ispravku oporuke: „*Univerzalnim baštinikom imenujem isključivo dječačko sjemenište u Đakovu.*“¹⁷² Polovicu troškova izgradnje zgrade Bogoslovnog sjemeništa platio je vlastitim sredstvima, a drugu polovicu doprinosom vjerezakonske zaklade i biskupske menze. Osim toga, biskup je zajamčio sjemeništu opstanak i razvoj, povećavši njegovu zakladu s 200.000 kruna. Ishodio je kod Vlade stalni godišnji doprinos, triput veći nego što je dotad imalo.¹⁷³ Biskup dr. Ivan Krapac podigao je sebi za života spomenik izgradivši modernu zgradu Bogoslovnog sjemeništa, koja je svojim sadržajima omogućavala cjelovitu formaciju budućih svećenika. Iako je bila predviđena za osamdesetak bogoslova, neko je vrijeme u njoj bilo smješteno i do sto osamdeset bogoslova i „licejaca“ (sjemeništara) iz četrnaest biskupija. Iako se koji put po novinama pisalo o „mračnim sjemenišnim hodnicima“, hodnici đakovačkog sjemeništa uvijek su zračili suncem i vedrinom, zahvaljujući biskupu Krapcu, koji se nije plašio ni najžešćih kritika svojih političkih protivnika, ni svojih staračkih godina, ni svjetskog rata.

Lijepo je svjedočanstvo o biskupu dr. Ivanu Krapcu zabilježio u spomenicu osječke gornjogradske župe župnik opat Josip Horvat:

„Te godine dne 10 kolovoza [sic!] umro je naš biskup Dr. Ivan Krapac. Bio par tjedana na liječenju u Rogaškoj Slatini vratio se kući prividno sasvim svjež i zdrav. I sam je rekao, da se nije skoro tako dobro osjećao. No najedanput ko iz vedra neba grom iznenadi nas viest, da je kap učinila kraj njegovu životu. – Kad je na smrti slavnoga Strossmayera biskupija đakovačko-sriemska obudovjela i kad je vakancija već pet godina trajala, svi smo sa najvećom željom čeznuli, da bezvlađe u biskupiji čim prije prestane i da već jednom dobijemo Strossmayeru dostojnoga nasljednika. Napokon želja nam se ispunila. Dobili smo godine 1910. biskupa u osobi Dr. Ivana Krapca. Doduše, njega nismo

¹⁷¹ Usp. Marin Srakić, „Biskup Antun Mandić – osnivač Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu. Lik i djelo“, *Diacovensia* XIV (2006), 2, 191-213.

¹⁷² HR - NAĐ, fond KP, „Oporuka biskupa Krapca“, kut. Krapac. – Ostavština biskupa Krapca od 1.092.283 Kr prenamijenjena je za popravaka zgrada, u: HR-NAĐ, fond SK br. 81/21. i br. 86/21.

¹⁷³ Pavić, „Govor“, 4-8.

smatrali Strossmajeru dostojnim nasljednikom, dapače smo iz početka sa nekim ga nepovjerenjem susretali, ali je bilo poznato, da i odviše simpatizira sa tadašnjom Hrvatima ni najmanje počudnom vladom. Medjutim biskup Krapac, ako i je bio veliki vladinovac, ipak je svojim djelovanjem uskoro dokazao, da ima srca i za svoj narod a pogotovo za svoje svećenstvo. Za vrlo kratko vrijeme – jedva 5 godina – svoga biskupovanja učinio je mnogo toga, što služi i njemu na čast a i biskupiji i narodu na korist. Ta njegova djela – a i prijazan susretaj sa svojim svećenicima – izbrisala su u nama prvotno nepovjerenje.¹⁷⁴

Zaključak

Ovaj prilog o biskupu dr. Ivanu Krapcu, dobrotvoru i graditelju, neka bude znak zahvalnosti za sva dobra što ih je u kratko vrijeme učinio ne samo za Đakovačku i Srijemsku biskupiju, nego i šire. Šest godina svoje biskupske službe nije proveo rušeći ono što je njegov prethodnik biskup Josip Juraj Strossmayer gradio, kao što su to neki tvrdili. Naprotiv, svjestan veličine svoga prethodnika, nastojao je nastaviti graditi njegovo djelo. To su mu priznali svi njegovi dobronamjerni suvremenici. On si je podigao vrijedan spomenik – biser hrvatskog graditeljstva, zgradu Bogoslovnog sjemeništa, ukras Strossmayerova trga u Đakovu. Gradio je i obnavljao i druge objekte, za koje se jedva zna. Još je veću uspomenu namro sebi biskup Krapac u duhu one riječi sv. Jeronima: „*Gloria episcopi est, pauperum inopiae providere*“ – „Biskupova slava je pobrinuti se za neimaštinu siromaha“.¹⁷⁵ Prigodom nastupa u službu poručio je: „Sve što mi biskupija daje, želim dati Crkvi i narodu“. Prihvatio je službu đakovačkog biskupa u 67. godini života. Svjestan političke podvojenosti hrvatskog društva, mogao je naslutiti da mu u Đakovu neće cvjetati ruže, ali je prihvatio taj poziv Crkve držeći se svoga biskupskog gesla „*Sacra Crux – sit mihi lux*“ – „Sveti Križ – neka mi bude svjetlo“. Dr. Anđelko Voršak rekao je istinu u svojoj okružnici od 16. srpnja 1916.: *Biskup Ivan darežljivom desnicom svojom stvorio u svakom pogledu, nove uvjete za razvoj i napredak naše biskupije u dosele uprav nečuvеноj mjeri.*¹⁷⁶ Nažalost, nakon njegove nagle smrti svjetovna vlast se ponovno poigrala sudbinom Bosanske i Srijemske odnosno Đakovačke biskupije. Ponovilo se ono što ju je zadesilo prije imenovanja dr. Krapca za biskupa: nastupilo je razdoblje četverogodišnje sedisvakancije. To je bilo u ratno i poratno vrijeme, kad joj je itekako bio potreban pastir da je predvodi. Na nutarnjem planu došlo je do teškog

¹⁷⁴ Župa sv. Petra i Pavla Osijek, Arhiva Župe sv. Petra i Pavla, *Liber rerum memorabilium...* 1916., s. p.

¹⁷⁵ Usp. Dr. F. B., „† Dr. Ivan Krapac“, *Katolički list* 67 (1916), br.29, 311.

¹⁷⁶ Voršak, „Okružnica 968 – 1916, Poljubljena u Isusu braćo!“

raslojavanja u svećeničkim i redovničkim redovima, nastajala su katolička društva, ali i netrpeljivosti među njima, pojavio se i bujao „žuti pokret“, odnosno starokatolicizam, i dr. Na svjetskom planu došlo je do velikih promjena, stare dotrajale države su nestajale, nastajale su nove, neiskusne i nedorečene, krojile su se nove državne granice, mimo, čak i protiv volje pojedinih naroda, uspostavljao se novi društveni poredak, glavnu riječ imali su silnici „pobjednici“, koji nisu marili za male narode. U tim često mračnim zbivanjima našoj biskupiji nije preostalo ništa drugo nego da se drži životnoga gesla pokojnoga biskupa: „*Sacra Crux – sit mihi lux*“.

Biskup Ivan Krapac, fotografija na suvremenoj dopisnici tiskanoj u nakladi Knjižare i papirnice D. Molnar iz Đakova.

KRATICE

ANV	Archivio della Nunziatura di Vienna (Arhiva Bečke nunciature)
AP	Akšamovićev prezidijal
BO	Biskupski ordinarijat
BS	Bogoslovno sjemenište
dek.	dekanat
exped.	poslano
fasc.	fascikl
f, ff.	list, listovi
GBBS	<i>Glasnik biskupija bosanske i srijemske</i>
HR	Hrvatska
KP	Krapčev prezidijal
HR - NAĐ	Nadbiskupijski arhiv Đakovo
nr.	<i>numerus</i> , broj
prir.	priređio
r.	<i>recto</i> – prva strana
rkt.	rimokatolički
SK	Stolni kaptol
ur.	uredio
v.	<i>verso</i> – poledina
VAT	Vatikan

Neobjavljeni arhivski izvori

Nadbiskupijski arhiv u Đakovu

Fond Akšamović Prezidijal

Fond Biskupski ordinarijat

Fond Bogoslovno sjemenište

Fond Krapac Prezidijal

Fond Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište

Fond Stolni kaptol

Arhiv župe Semeljci, *Spomenica župe Semeljci 1754. – 1988.*

Arhiv Župe sv. Petra i Pavla Osijek, *Liber rerum memorabilium romano-catholicae parociae civitatis Osiek, 1910.*

Archivio della Nunziatura Apostolica di Viena, B. 800, pos. IX, fasc. 2, ff. 66 rv. - 67 rv. Nrus 167. Pr. 1917. Prot. 1064/, 9. 4. 1917

Archivio della Nunziatura Apostolica di Viena, Djakovar B 726 fasc. 9, ff. 337 – 356, 19. 2. 1908 – 12. 5. 1910.

Archivio della Nunziatura Apostolica di Viena, Sirmiensi. et Bosnensis, Anđelko Voršak, ff. 1 – 17, 282 – 1898, 1065.

Archivio della Nunziatura Apostolica di Viena, Sirmiensi et Bosnensi. die XVII Maji 1910. 1139. ff. 1-36,

Archivio della Nunziatura Apostolica di Viena, Zagrabiensis Auxiliaris, Die 7. Januarii 1904, Processi canonici, Nr 1102, ff. 1-3.

Tisak

Agramer Tagblatt, Zagreb

Djakovačke hrvatske pučke novine, Đakovo

Đakovački list, Đakovo

Glasnik biskupija bosanske i sriemske, Đakovo

Hrvatska, Zagreb

Hrvatske pučke novine, Đakovo

Katolički list, Zagreb

Narodne novine, Zagreb

Obzor, Zagreb

Pokret, Zagreb

Slobodna riječ, Zagreb

Vrhbosna, Sarajevo

Zagrebački katolički list, Zagreb

Objavljeni izvori i literatura

- Anderlić, Vilko, „Drugo apoštolsko putovanje“, *GBBS* 39 (1911), br. 18: 142-143.
- Anderlić, Vilko, „Prvo apoštolsko putovanje presvij. biskupa dr. Krapca po njegovoj biskupiji“, *GBBS* 39 (1911), br. 12: 96-97; br. 13: 115.
- Bagarić, Marina, „Povijest gradnje đakovačkog Sjemeništa“, *Diacovensia: teološki prilozi* XIV (2006), br. 2 (18): 207-232.
- Benašić, Zvonko, *Hrvatski sokol u Đakovu 1906.-2006.* (Đakovo, 2006), 147-148.
- Čošković, Pejo /P. Č./, LZ, „Krapac“, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8, Kr – Li, 69-70.
- Dovranić, I[van], „Životopis Biskupa Dr. Krapca“, *Hrvatske pučke novine*, posebno izdanje, 28. lipnja 1910., god. III, 2.
- „Đakovo: Biskup dr. Ivan Krapac“, *Vrhbosna* 24 (1910), br. 9: 149.
- „Djakovo: + Biskup dr. Ivan Krapac“, *Vrhbosna* 29 (1915), br. 15-16: 214.
- Geiger, Vladimir, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, 2001).
- Grijak, Zoran, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Vrhbosanska nadbiskupija Sarajevo, Dom i svijet, 2001), 76-77.
- Horvat, Rudolf, *Slavonija. Povjesne rasprave i crtice*, knj. I, (Zagreb, 1936), 31-78.
- Krapac, Ivan, „Kamensko. man. pavl.“, *Zagrebački katolički list* 21 (1871), br. 36: 296-297.
- Krapac, Ivan, „Pastirski govor dr. Ivana Krapca biskupa Đakovačkoga rečen prigodom njegovog svečanog ustoličenja“, *GBBS* 38 (1910), br. 13: 99 -100.
- Krapac, Ivan, „Samostan lepoglavski“, *Zagrebački katolički list* 21 (1870), br. 17: 149-152.
- Krapac, Ivan, „Samostan remetski“, *Zagrebački katolički list* 21 (1870), br. 2: 17-19; br. 4: 25-28.
- Krapac, Ivan, „Svetice, manastir pavl.“, *Zagrebački katolički list* 21 (1871), br. 31: 249-251.
- Krapac, Ivan, „Sermo pastoralis R. D. Joannis Krapac Episcopi Diakovensis ad Universum clerum dioecesis suae in ipso solemni ingressu novi muneris occasione instalationis suae“, *GBBS* 38 (1910), br. 12: 90-93.
- Krapac, Ivan, *Additamentum ad historiam exordii civilis R. R. Pontificum potestatis* (Zagreb, 1895).
- Krapac, Ivan, „Okružnice. Poljubljena braćo svećenici“, *GBBS* 44 (1916), br. 9: 65.
- Kršnjavi, Iso, *Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knjiga 1, prir. dr. Ivan Krtalić (Zagreb, 1986).
- Kršnjavi, Iso, *Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knjiga 2, prir. dr. I. Krtalić (Zagreb, 1986).

- Lacković, Marinko, „Biskupijska tiskara u Djakovu“, *GBBS* 42 (1914), br. 20 i 21: 175.
- Ostajmer, Branko i Geiger, Vladimir, „Đakovština u Prvom svjetskom ratu 1914. – 1918.“ Autori izložbe i kataloga Branko Ostajmer i Vladimir Geiger (Đakovo, 2014).
- Ostajmer, Branko i Geiger, Vladimir, „Dobrotvorna djelatnost đakovačkih društava i ustanova tijekom Prvoga svjetskoga rata“, *Scrinia Slavonica* 14 (2014), 170.
- Papa Pius X, „Constitutio de civili Veto seu exclusiva uti vocant in electione Summi Pontificis“, *Glasnik biskupija bosanske i srijemske* 37 (1909), br. 6: 43-44.
- Pavić, Matija, „Osvrt na odgoj svećenstva dijecezanskoga“, *GBBS* 42 (1914), br. 1: 5-11.
- Pavić, Matija, *Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806. – 1906.*, Preštampano iz „GLASNIKA“ (Đakovo, 1906).
- Pavić, Matija, „Govor preč. g. kanonika opata Matije Pavića“, *GBBS* 44 (1916), izvanredni broj, 4-8.
- Pracny, Tomislav, „Kanonička vizitacija u brodskom dekanatu (Razmatranje)“, *GBBS* 42 (1914), br. 10: 89.
- Radić, Antun, *Sabrana djela XII. Narod i Sabor*, „Dom“ 1911.- 1912. Seljačka sloga 1938. str. 94. – 98.
- Ribar, Ivan, „Đakovo nekada (Moje uspomene iz đakovačke prošlosti)“, *Đakovački list* 1/21 (1953), 3.
- Sabolski, Pavao, „Državna ergela lipicanaca i njen razvoj“, u: *500 godina Ergele Đakovo*, ur. T. Nemet (Đakovo, 2007).
- Serkulj, Stjepan, „Naše sveučilište i sjemeništa“, *GBBS* 2 (1874), br. 19: 150.
- Srakić, Marin, *Bibliografija knjiga, brošura, monografija i muzikalija svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije, 1527. – 2006.*, 2. dopunjeno izdanje (2007).
- Sršan, Stjepan, prir. *Smrt i oporuka biskupa J. J. Strossmayera. Ostavština đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera 1905. godine* (Zagreb – Osijek, 2006).
- Sršan, Stjepan, prir. *Spomenica rkt. župe Preslavnog Imena Marijina Donji grad Osijek 1887. – 1974. godine* (Osijek, 2011).
- Sršan, Stjepan, prir. *Spomenica Rkt. župe sv. Mihaela u Osijeku – Nutarnjem gradu 1904. – 1934.* (Osijek - Vinkovci, 2009), 34-35.
- Sršan, Stjepan, „Izbori za Hrvatski sabor 1848. – 1918“, u: *Godišnjak ogranka Matice Hrvatske Vinkovci* br. 14, ur. Marko Landeka, (Vinkovci: Ogranak Matice Hrvatske, 1997), 120. – 122.
- Stepinac, Matija /St. M./, „Njekoliko misli o shodnosti ili neshodnosti centralnog sjemeništa za sve hrvatske biskupije u Zagrebu“, *Katolički list* 29 (1878), br. 10: 82-85; br. 11: 90-93.
- Stojanović, Jakov /J. St.-ć/, „Odgovor na ocjenu moga članka o centralnom sjemeništu gospodinu M. St.“, *Katolički list* 29 (1878), br. 15: 125.

- Strossmayer, Josip Juraj, „Način kako da se doskoči nestašici svećenstva i kako u obće da se odgojiva duhovna mladež da što bolje svomu zvanju odgovara“, *GBBS* 5 (1877), br. 8: 71.
- Strossmayer, Josip Juraj, „Okružnica“, *GBBS* 6 (1878), br. 12: 104.
- Sudar, Pero; Topić, Franjo i Vukšić, Tomo, prir. *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890 – 1990*. (Sarajevo – Bol, 1993) 469-470.
- Sunko, Dioniz, „Vijesti Hrvatskoga društva inženjera i arhitekta u Zagrebu, Društva inženjerjev v Ljubljani i Društva inženjera i arhitekta u Kraljevini Dalmaciji“, *Inženjer* (1914), 2-6.
- Sunko, Dioniz, „Biskupsko sjemenište u Đakovu“, u: Ivan Ćurić, prir. *1806. – 2006. Bogoslovno sjemenište Đakovo. Slikom kroz povijest i sadašnjost o 200. obljetnici postojanja* (Đakovo: Bogoslovno sjemenište Đakovo, 2008), 40-48.
- Vincetić, Alojzije, „Dolazak i instalacija biskupa Krapca“, *GBBS* 38 (1910), br. 12: 94-96.
- Vincetić, Alojzije, „Dr. Ivan Krapac“, *GBBS* 38 (1910), br. 11: 84.
- Vincetić, Alojzije, „Dr. Ivan Krst. Krapac“, *GBBS* 44 (1916), izvanredni broj, 2-3.
- Voršak, Anđelko, „Okružnica 968 – 1916, Poljubljena u Isusu braćo!“, *GBBS* 44 (1916), izvanredni broj, posebni letak privezan.
- Voršak, Anđelko, „Allocutio habita ab Illmo Dno Capit. Vicario Engelberto Voršak occasione solemnis ad Sedem cathedralem djakovensem introductionis Ioannis Krapac Ill. Eppi et Can. Zagrabiensis die 29. Junii 1910.“, *GBBS* 38 (1910), br. 12: 93-94.

Summary

DR. IVAN KRAPAC – BISHOP, BENEFACTOR AND CONSTRUCTOR (1910-1916)

Let the Holy Cross be my light

In the five years following the death of bishop Josip Juraj Strossmayer the Diocese of Bosnia and Srijem was left without a bishop, which reflected badly on the life of both the clergy and the faithful. Finally, after these five years, dr. Ivan Krapac, auxiliary bishop of Zagreb, was appointed the bishop of the Diocese. Although some resented the news at first – due to his membership in the pro-Hungarian party, Đakovo welcomed him festively and he embraced his service very quickly, thus justifying his appointment. He was very kind by nature, especially towards the needy, he was generous. Serving as a bishop in Đakovo he made donations, constructed and restored. He built the beautiful building of the Diocesan Seminary, called 'Hotel Krapac' because of its appearance and style, renewed the interior of the Bishop's Palace, as well as the interior and the exterior of the outbuildings, particularly the stud-farm building, named 'Ivandvor' in his memory. He ensured the decent care of curates and frail priests. He was appreciated among priests and the faithful respected him. His generosity was particularly manifested towards the wounded during World War I. Alas, the galloping inflation after World War I devoured all his trust funds and deeds of gift. Krapac died a month before his golden jubilee of priesthood. The hundredth anniversary of his death is a good opportunity to speak of him the way he deserved.

Keywords: Ivan Krapac, Strossmayer, Bishop's secondary school, Diocesan Seminary, Sedevacante, auxiliary bishop, benefactor, World War I

Kontakt autora:

Mons. dr. sc. Marin Srakić, Đakovačko-osječka nadbiskupija, Strossmayerov trg 6, Đakovo
e-mail: marin.srakić@os.t-com.hr